

רשימת המתירים ודבריהם בקצרה

להלן רשימת הפוסקים שהתירו לבישת פאה נכרית לנשים נשואות, ודבריהם בקצרה. מהם שהתירו בשופי, ומהם שהתירו בדיעבד במקום שנהגו, ומהם גם שהעדיפו את הפאה על המטפחת. ואלו הם:

א. הגאון הספרדי רבי יהושע בועז ברוך זצ"ל, בעל "עין משפט" על הש"ס, בספרו "שלטי הגיבורים" על הרי"ף (שבת כ"ט ע"ב מדפי הרי"ף), התיר לבישת פאה נכרית לנשים נשואות, וכתב ששיער תלוש אינו ערוה, ואין בו משום פריעת ראש:

"יראה מזה להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהן כשהן נשואות, אבל במקום קליעת שערן נושאות שערות חברותיהן (שקורין קרינאל"ו בלע"ז), מההיא דשנינו פרק במה אשה יוצאה דף ס"ד (ע"ב), שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת, ופירשו המפרשים [הרמב"ם בפירוש המשניות, והביאו גם המאירי], כי פאה נכרית היא מגבעת, ידבקו בו שיער נאה והרבה, ותשים אותו האשה על ראשה כדי שתתקשט בשיער, והתם באשה נשואה מיירי מתניתין, מדקאמר בגמ' דהטעם משום דלא תתגנה על בעלה הרי דבנשואה מיירי, והרי פאה נכרית הוי ממש כעין אלו הקרינאל"ל, ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן, דשיער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשיער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער, אבל שיער המכסה שיערה אין כאן משום שיער באשה ערוה וגם לא משום פריעת ראש.

ונראה דלא שנא שערות זידה לא שנא שערות של חברתה, כל עוד דעבידי לכיסוי השיער והן תלושות, אע"פ דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שיער, אין בכך כלום ושפיר דמי. ואע"ג דאמרין סוף פרק קמא דערכין (דף ז:): דפאה נכרית המחוברת לשיער ממש דהוי כגופה ממש, מכל מקום לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה, דהא על כרחך אותן הצדקניות דקאמר התם היו מתקשטות בפאות ההם, ובנשואות מיירי התם, דקאמר תנו שערי לבתי. ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאה נכרית, דאם כן מאי אהני אותו קישוט, הרי כל עצמו של אותו קישוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שיער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות. ולכשתעין סוף פרק קמא דערכין (שם), ופרק מי שמתו (ברכות כד.) בדברי רש"י שם ובדברי הרא"ש (סי' ל"ז), תמצא דאין איסור בשיער אשה משום ערוה אלא במחובר לבשרה וגם שהבשר נראה עם השיער כדאוקימנא, ועוד הארכתי בזה בחידושי בס"ד."

ב. הגאון רבי משה אסרליש (הרמ"א) זצ"ל, גדול פוסקי אשכנז, בספרו "דרכי משה" (אורח חיים סי' ש"ג ס"ק ו'), על דברי הטור שמותר לצאת בחוטי שיער בשבת, פסק להלכה כשלטי הגיבורים שמותר לאשה נשואה ללכת בפאה נכרית מגולה. ובשולחן ערוך (או"ח סי' ע"ה סעיף ב') פסק כמותו לענין ק"ש, וציין שמקור דין זה הוא בשלטי הגיבורים. ובדרכי משה שם הפנה לדבריו בסי' ש"ג, שם הביא באריכות את דברי שלטי הגיבורים להלכה:

"שיער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, (הגה: אפי' אשתו). אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש, מותר. הגה: והוא הדין השערות של נשים, שרגילין לצאת מחוץ לצמתן (ב"י בשם

הרשב"א). **וכל שכן** שיער נכרית, אפי' דרכה לכסות. הגהות אלפסי החדשים (שלטי הגיבורים) " (שו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ב').

"ועיין לקמן סי' ש"ג, כתבתי דשערות תלושות שלובשות נשים כדי שתיראה בעלת שיער אינן ערוה" (דרכי משה על הטור שם).

"מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים (שלטי הגיבורים כט. אות א'), **ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה**, לא שנא אם עשויה משערותיה או משיער חברתה. דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שעירותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושין העשויות לכסות שעירותיה האחרות, אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער" (דרכי משה על הטור סי' ש"ג סעיף ו').

ג. הגאון רבי מרדכי יפה זצ"ל, תלמידו המובהק של הרמ"א, בספרו "לבוש התכלת" (או"ח סי' ע"ה סעיף ב') פסק כשיטת הרמ"א:

"שיער של אשה שדרכה לכסותה, אסור לקרות כנגדה אפילו באשתו, אבל בתולות שדרכן ללכת פרועות הראש מותר. והוא הדין שערות של נשים שדרכן להיות מגולין כגון שערות הרגילות לצאת חוץ לצמתן מותר, וכל שכן פאה נכרית **שאינה שלה**, אפילו דרכה לכסותו מותר".

ד. הגאון רבי יהושע וולק כ"ץ זצ"ל, גדול מפרשי חושן משפט, בספרו "פרישה" (על הטור או"ח סי' ש"ג) פסק כש"ג וכרמ"א, והבין שמקור דברי הרמ"א בדרכי משה הוא מדברי המשנה על "חוטי שיער" שהרי על דין זה סובבים דבריו, וביאר מדוע בפאה נכרית מותר לצאת לרה"ר בשבת ובחוטי צמר אסור:

"מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים דמותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, לא שנא אם עשויה משערותיה, או משיער חברתה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שעירותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושין עשויות לכסות שעירותיה האחרות, אף על גב דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער, ע"כ לשון דרכי משה. ונראה דהיינו טעמא **דמותר כאן בהכי לצאת** טפי מחוטי הצמר שבראש הסימן ולא חששו הכא נמי דלמא אתרמי לה טבילה ואתי לאתויינהו, דהא הני שערות בודאי מחוברים בבשר ויש בו משום חציצה, דשאני הכא דהאי פאה נכרית היא כשאר אחד ממלבושיה דאינה הולכת זולתן, אי נמי בשעת טבילה מניחתן בביתה, מה שאין כן בהני דלעיל".

ה. הגאון רבי אברהם אבלי זצ"ל, מגדולי האחרונים, בספרו "מגן אברהם" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה ס"ק ה'), פסק כש"ג וכרמ"א, וגם הוא הביא מקור לדברי הרמ"א מדברי המשנה דיוצאה אשה ב"חוטי שיער", והגדיל לעשות כשכתב שדברי הבאר שבע הם דברים דחויים ולא ראה צורך לבאר טעמו:

"וכל שכן פאה נכרית וכו'. כן צריך לומר [דהיינו פאה נכרית ולא שיער נכרית], וכן הוא בשו"ע דפוס וינציאה, וכן כתב בשלטי גיבורים (שבת כט. אות א') **דמותר לכתחילה**, כדאיתא במשנה פרק ו' דשבת (דף סד:): יוצאה אשה בחוטי שיער וכו', **זלא כבאר שבע** (סי' י"ח) שחולק עליו, והאריך בסוף ספרו (באר מים חיים סי' ג') בדברים דחויים, עיין סי' ש"ג סעיף י"ד".

[כצ"ל, סעיף י"ד ולא סעיף ד', וכן נדפס במהדורת "מכון ירושלים", ושם איירי השו"ע בדין חוטי שיער שמותר לצאת בהם לרה"ר בשבת, ומשם הראיה לדעת המג"א להתיר יציאה בפאה לרה"ר].

ו. הגאון רבי יוס טוב ליפמן העליר זצ"ל, בעל תוספות יו"ט, בספרו "דברי חמודות" (על הרא"ש ברכות כד. אות קי"ט) פסק כדעת שלטי הגיבורים ששיער תלוש אינו ערוה:

"אמר רב ששת, שיער באשה ערוה. בנשים שדרך לכסות שערן, אבל בתולות שדרך לילך פרועות ראש, מותר לקרות כנגדן [ע"כ לשון הרא"ש]. ודוקא שיער שלהן, אבל פאה נכרית אפי' דרכה לכסות אינה ערוה, אפילו בגלוי. הגהת אלפסי (שלטי הגבורים)".

ז. הגאון רבי מנחם מנדל אויערבאך זצ"ל, בספרו "עטרת זקנים" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה ס"ק ג') פסק כרמ"א וכתב שהלבוש חולק עליו ומתיר רק פאה שנעשתה משערות חברתה. והבין בדברי הרמ"א שהתיר גם לענין ק"ש וגם לענין פריעת ראש:

"וכל שכן שיער נכרית וכו'. כל זה כתב רמ"א ע"פ הגה באלפסי פרק במה אשה (שלטי הגבורים שבת דף כט. אות א'), ופסק על פי זה בסי' ש"ג שלא אמרו שיער באשה ערוה אלא דוקא שערות הדבוקים לבשרה ממש, אבל בנחתכו אין בהם משום שיער באשה ערוה וגם לא משום פריעת ראש. ויש אומרים אפי' פאה נכרית אסור משום פריעת ראש ושיער באשה ערוה, דמה ששנינו היתר לצאת בפאה נכרית בכולי גמ' מיירי דוקא מכוסה תחת הסבכה (באר שבע בשם א"י מהר"י פדואה), ולפ"ז אסור לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית. ואף דברי בעלי הג"ה מורנו הרמ"א כאן שמתיר בפאה נכרית, אבל שיער של עצמה אף אחר שנחתכו וחיברה בראשה כדי שתהיה נראית בעלת שיער אסור לקרות ק"ש. מהרמ"י (בעל הלבוש). ובדרכי משה סי' ש"ג כתב מורנו הרמ"א **בהדיא דמותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה**, לא שנא עשויה משערותיה או משיער חברתה וכו', ועל כן כתב בהגה סתם, א"כ חולק מהרמ"י (הלבוש) בזה על בעל ההגה" [כלומר שנחלקו בפאה נכרית העשויה משערות עצמה].

ח. הגאון רבי שמואל ב"ר יוסף זצ"ל, דיין בעיר קראקא, בספרו "עולת תמיד" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה ס"ק ד'). נדפס בשנת תמ"א) הביא את דברי הרמ"א והלבוש, ומשמע שדעתו כלבוש שרק פאה נכרית שאינה שלה מותרת:

"וכל שכן שיער נכרית. ובלבוש העתיק בלשון זה: וכל שכן פאה נכרית שאינה שלה, אפי' דרכה לכסותה מותר".

ט. הגאון רבי יהודה ליב פוחוביצר זצ"ל, בספרו "דברי חכמים", בחלק ההלכות הנקרא "מקור חכמה", (או"ח סימן ע"ה סעיף א', נדפס בשנת תנ"ב), פסק כדעת הרמ"א: "וכל שכן שערות שאינם שלה, אפילו דרכה לכסותו מותר".

י. הגאון רבי יעקב ב"ר שמואל זצ"ל אב"ד צויזמיר, בשו"ת "בית יעקב" (סי' קנ"ב. נדפס בשנת תנ"ו), ביאר את ראיית הש"ג ממסכת נזיר להיתר לבישת פאה, הקשה עליו ויישב את דבריו, ומשמע שפסק כמותו:

"גם יש ללמוד דין חדש מהגמ', דאמרה דגילוח שעה הוי עינוי נפש, דאמר אי אפשי באשה מגלחת ות"ק סבר דאפשר בפאה נכרית, אם כן היכא דלא משתמשת בפאה נכרית הוי תגלחת עינוי נפש. ותמהני על הפוסקים שלא הזכירו דין זה דאם נדרה לגלח שעה הוי עינוי נפש וכו', דמשמע דאף לתנא קמא דהלכה כמותו, דוקא בפאה נכרית, הא לאו הכי הוי עינוי נפש. וצריך לומר דהכי קאמר, דכיון דאפשר בפאה נכרית, אע"ג דלית לה פאה נכרית לא הוי עינוי נפש כלל, אפי' לית לה שערות.

אלא דאם כן ליכא למשמע מזה מה שכתב בגליון של הגמ' [בעל השלטי גיבורים] מכאן היתר לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהן, ולפי מה שכתבנו לא נשמע מכאן היתר, דגם אם יש להביא ראיה לדברי הרמב"ם הנ"ל, דמשום פורתא לא הוי עינוי נפש, שהרי הלכה כת"ק דסבירא ליה דאפשר בפאה נכרית, קשה הא אכתי הוי עינוי נפש וניוול ביום שבת דאסורה לצאת לרה"ר בפאה נכרית, כדאיתא בהלכות שבת סי' ש"ג, אם כן אז תסיר הפאה נכרית והוי ניוול, ואע"ג דאפשר לה שלא תצא לרה"ר ולא יהיה ניוול, זה אינו מועיל שהרי אמרו גבי רחיצה כהאי גוונא אם תלתה נדרה ברחיצת יום אחד לא אמרינן שאפשר שלא תרחץ היום כלל ועיקר, כמו שכתבו הפוסקים שם, הכא נמי אע"ג דאפשר שלא תצא לרה"ר, מכל מקום הוי ניוול.

אלא על כרחך אותה שעה פורתא שתצא לרה"ר בלא פאה נכרית לא הוי ניוול, כיון דלא הוי ניוול כל היום לא הוי ניוול משום שעתא פורתא. ובזה מיושב מה שהקשינו למעלה [על בעל שלטי גיבורים], דאדרבה מגמ' הנ"ל למד הרמב"ם למסקנה דבעי ניוול כל היום דווקא ולא שעתא פורתא. דברי הצעיר יעקב".

[ביאור דבריו: לכאורה נראה מהגמ' בנזיר (כח:): שאם מגלחת ולא לובשת פאה נכרית, הרי זה לכ"ע עינוי נפש, וא"כ יקשה מדוע הפוסקים לא הזכירו דין זה. וי"ל, שעצם האפשרות ללבוש פאה, גורמת שאין זה עינוי נפש. אולם לפ"ז יקשה על הש"ג שלמד מכאן להתיר לצאת בפאה לרה"ר, שהרי בשבת אינה יכולה לצאת בה, ואז הרי זה עינוי נפש, כי האשה מתנוולת בצאתה לרה"ר ללא פאה. ואף שיכולה לא לצאת לרה"ר כלל בשבת, הרי עצם זה שאינה יכולה לצאת הרי זה ניוול. ומסיק, שצ"ל שאותה שעה קלה שהיא בלי פאה, אינה נחשבת ניוול, ומכאן למד הרמב"ם שבעינן ניוול כל היום דוקא, ודברי הש"ג אמת ויציב.

וראה לקמן בדברי ה"באר משה", שהקשה על ה"בית יעקב", שקושייתו ותירוצו אינם שייכים לדברי הש"ג, כי עכ"פ אמרו בגמ' "אפשר בפאה נכרית", ויכולה לצאת לרה"ר בחול עם הפאה, ומכאן ראיה להתיר כדברי הש"ג].

יא. הגאון רבי אליהו שפירא זצ"ל, בספרו "אליה רבה" (על הלבוש או"ח סי' ש"ג ס"ק י"ח), בדין "חוטי שיער" הביא את דברי הש"ג, והביא את דברי ה"פרישה" שחילק בין פאה נכרית שמותר לצאת בה לרה"ר לבין חוטי צמר שנאסר לצאת בהם בשבת:

"יוצאה אשה בחוטי שיער. כתב בשלטי גבורים (שבת דף כט. אות א') דמותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, אפי' עשויה משערותיה, דאין שיער באשה ערוה אלא המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושין העשויין לכסות שערותיה האחרות, אף דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער. עכ"ל. ולא דמי לחוטי צמר, אף דהני שערות מחוברין בבשר ויש בו משום חציצה, דהך פאה נכרית היא כמלבוש דאינה הולכת זולתה, אי נמי בשעת טבילה מניחתן בביתה. פרישה ס"ק י"ט".

יב. הגאון רבי ישראל ישעיה ב"ר אברהם זצ"ל, נכד הט"ז, בספרו "באר היטב" הקדמון (על השו"ע או"ח סי' ע"ה. נדפס בשנת תס"ח), פסק כש"ג וכרמ"א.

יג. הגאון רבי פנחס אויערבאך זצ"ל, מגדולי דייני קראקא, בספרו "הלכה ברורה" (על השו"ע סי' ע"ה ס"ק ב'). נדפס בשנת תע"ז, הביא את המג"א שיש ראייה מהגמ' להתיר פאה נכרית, דלא כב"ש, ומשמע שפסק כמותו (ובפרט שראה להדגיש שיש ראייה מהגמ' להתיר פאה):

"וכל שכן שיער נכרית, אפי' דרכה לכסות. כתב מג"א ז"ל, הגירסה וכל שכן בפאה נכרית, דאיתא בגמ' דשריי".

יד. הגאון רבי יהודה אשכנזי זצ"ל, בספרו "באר היטב" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה ס"ק ח'). נדפס בשנת תק"ב) פסק כרמ"א, ובפירושו לאה"ע (סי' קט"ז ס"ק י', הלכות פריעת ראש) פסק כש"ג כפי שהעתיקו הרמ"א:

"וכל שכן פאה נכרית. כצ"ל. והוא הדין אם חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה, עיין עטרת זקנים" (או"ח סי' ע"ה ס"ק ח').

"פרוע. הכלל הוא, ברשות הרבים וראשה פרוע לגמרי הוי דת משה. ואם ראשה מכוסה בקלתה או בשאר דברים אלא דאינה מכוסה כדרך הנשים, אז הוי דת יהודית... הנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהם, ובמקום קליעת שיער נושאות שערות חוברות שקורין קרינאל"ו בלע"ז (פאה נכרית) **אין בזה משום יוצאה וראשה פרוע**, לא שנא שערות דידה ולא שנא שערות דחברתה, אע"פ שקישוט הוא לה כדי שתיראה בעלת שיער, אין בכך כלום. שלטי גבורים פרק במה אשה" (אה"ע סי' קט"ז ס"ק י').

טו. הגאון רבי יוסף תאומים זצ"ל, מגדולי מפרשי השו"ע, אב"ד פרנקפורט, בספרו "פרי מגדים" (על המג"א או"ח סי' ע"ה, אשל אברהם ס"ק ה', וסי' ש"ג, משבצות זהב ס"ק ט'). נדפס בשנת תקמ"ו, פסק כש"ג וכרמ"א והדגיש שגם הרמ"א התכוון להתיר ברה"ר, ומדינות שלימות סמכו על הוראת הרמ"א בזה:

"וכל שכן. עיין מגן אברהם, דפאה נכרית אפי' משערותיה התלושים אין הרהור, **ויצאה לרשות הרבים כך** אפי' בשבת, ועיין עטרת זקנים (ס"ק ג'). וכפי דעתי מה שכתב הלבוש (סעיף ב') פאה נכרית "שאינה שלה", היינו תלושה, ומאי שנא משערותיה או מחברתה, שרי. ובאר שבע חולק, ואמר דפאה נכרית מותר כשראשה מכוסה, ולא חיישינן שמא משתלפי. ע"ש. ומכל מקום **במדינות שיוצאין בפאה נכרית מגולה, יש להם לסמוך על השו"ע** [היינו הרמ"א] כאמור, וקצת דמדומי ראייה מכתובות (דף

עב.) וראשה פרוע דין תורה, ולא מוקי בפאה נכרית ודת יהודית, שמע מינה דלית בה דת יהודית, ושריי" (או"ח סי' ע"ה, אשל אברהם ס"ק ה').

"בדרכי משה אות ז' בשם הגהות אלפסי החדשים, מותר לנשואה לצאת בפאה נכרית מגולה לרה"ר בחול, דאין שיער באשה ערוה כי אם אלא המדובקים לבשרה. ואע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית כבעלת שיער. עיין שם. וכן כתב בשלטי גבורים, הביאו הבאר שבע דף צ"ג באורך, וראיה משבת יוצאה בפאה נכרית וכו' ע"ש. והוא ז"ל האריך לאסור ומיירי במכוסה בצעיף, וכ"כ הר"ר קצנלנבוגן, ועיין כנסת הגדולה ושיירי כנסת הגדולה, ועיין מג"א סי' ע"ה... הואיל ועיקר הספק בדבריהם לקולא, הוא הדין אם יוצא ממנו ספק תורה אפשר דלא גזרו אספקן (או"ח סי' ש"ג, משבצות זהב ס"ק טי')."

טז. הגאון רבי שמואל הלוי קעלין זצ"ל, בספרו "מחצית השקל" (על המג"א סי' ע"ה ס"ק ה'), ביאר את ראייתו של ה"מגן אברהם", ולא חלק עליו, ומשמע שמסכים עמו שדברי הב"ש הם דברים דחויים והלכה כש"ג:

"וכל שכן וכו'. יוצאה אשה וכו'. דכל דבר חשוב או דמהדק ואין מי טבילה נכנסין בהם אסורה לצאת בהם בשבת, דהיכי דחשיב חיישינן דלמא משלפא ומחוי לה לחברתה ומייתי לה ארבע אמות ברשות הרבים, וכן אי מהדק, דלמא תצטרך לטבילה ותצטרך להסיר ומייתי לה ד' אמות, אבל חוטי שיער דלא מהדקי וגם אינן חשובין מותרת לצאת בהם. אבל אין מזה כ"כ ראייה למגן אברהם, דלמא מיירי תחת הסבכה והם מכוסים. ועיקר ראייתו מסיפא דילדה לא תצא בשיער של זקנה דלמא מחכי ותסירן מפני הבושה ומייתי לה ד' אמות, ועל כרחך במגולה מיירי, דהא חיישינן דמחכי עלה".

יז. הגאון רבי שלמה חלמא זצ"ל, בעל "מרכבת המשנה" על הרמב"ם, בספרו "שולחן תמיד" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה) פסק כרמ"א, וגם הבין מדבריו בסי' ע"ה שמותרת לכתחילה לגלות פאה נכרית:

"וכל שכן שיער נכרית, אפי' של עצמה שחתכה מראשה ועשתה פאה נכרית, אפי' דרכה לכסות, כיון שמותר לכתחילה לגלות אין בזה משום ערוה".

יח. הגאון רבי ברוך פרנקל תאומים זצ"ל, אב"ד לייפניק, בעל "ברוך טעם", בהגהותיו לשו"ע (או"ח סי' ע"ה) חלק על ה"עטרת זקנים" והתיר לעשות פאה גם משערות תלושות של האשה עצמה, וכתב שבעל "עטרת זקנים" טעה בהבנת דברי הלבוש, ואין מחלוקת בין הלבוש לרמ"א בזה (שהרי פוק חזי שאין הבדל במציאות בין שערות חברתה לשערות עצמה התלושות. וכ"כ פמ"ג: "מאי שנא משערותיה או מחברתה").

יט. הגאון הספרדי רבי אהרן אלפנדרי זצ"ל מאיזמיר, בספרו "יד אהרן" (נדפס בשנת תקכ"ו), בחידושו על הטור או"ח סי' ע"ה, ובחידושו באה"ע ח"א סי' כ"א אות ז', ובחידושו באה"ע ח"ב סי' כ"א אות ג', ובסי' קט"ו אות ט"ז, הביא כמה וכמה מהפוסקים המתירים פאה נכרית, רמ"א, ש"ג, מג"א, ובית יעקב, ומשמע פשוט שדעתו להתיר כמותם. ובמקום אחד (מתוך ארבעה מקומות) הביא גם את דעת הב"ש, ותיכף ציין למג"א שדחה את דבריו:

"נ"ב, והוא הדין שערות של נשים שרגילות לצאת מחוץ לצמתן, וכל שכן פאה נכרית אפי' דרכן לכסות. וכתב המג"א... וכ"כ בש"ג, דמותר לכתחילה ודלא כבאר שבע שחולק עליו והאריך דברים דחויים. והא דבאר שבע הוא בתשובותיו סי' י"ח דף ע"ב" (או"ח חלק א' סי' ע"ה).

"נ"ב, ודוקא בשיער הדבוק בבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער, אבל שיער המכסה שיערה לא שנא שערות דידה לא שנא שערות חברתה, כל עוד דעבידי לכיסוי שיערה והן תלושות, אע"ג דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שיער אין בו משום שיער באשה ערוה. שלטי הגיבורים פרק במה אשה דף קכ"ז ע"א. אבל הרב בעל באר שבע בתשובותיו סי' י"ח דף ע"ב דחה דבריו והעלה לאסור. ועיין בספר הרמ"א שפסק כן באו"ח סי' ע"ה, גבי מה שכתב מרן בית יוסף בשו"ע אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר, כתב הוא ז"ל, והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן, וכל שכן שיער נכרית אפי' דרכה לכסות. וכתב הרב בעל מגן אברהם שם ס"ק ג', וכן כתב בשלטי הגיבורים דמותר לכתחילה, כדאיתא במשנה, ודלא כבאר שבע שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחויים" (אה"ע חלק א', סי' כ"א אות ז').

"הנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהן ובמקום קליעת שערן נושאות שערות חוברות שקורין קרינאל"ו בלעז, אין בזה משום יוצאה וראשה פרוע, לא שנא שערות דידה ולא שנה בשערות חברתה, כל עוד דעבידא לכיסוי השיער והן תלושות, אע"פ שקישוט הוא לה כדי שתיראה בעלת שיער, אין בכך כלום. שה"ג, פרק במה אשה. בית יעקב סי' קנ"ב" (אה"ע חלק ב', סי' קט"ו אות ט"ז).

כ. הגאון רבי שלמה זלמן מירקש זצ"ל, אב"ד ק"ק מיר דליטא, בספרו "שולחן שלמה" (או"ח סי' ע"ה סעיף ב'). נדפס בשנת תקל"א) פסק כרמ"א, והוסיף שנשים הבאות ממקום שלא נוהגים בפאה נכרית, למקום שנוהגים ללכת בפאה נכרית מגולה, יכולים לנהוג כמנהג המקום:

"שיער של אשה שדרכה לכסות אסור לקרות כנגדה, אפי' בכל שהוא, אפי' באשתו. ונראה לי אפי' לאשה אחרת אסור. וכן אם מכוסה רק שלבושה דק ומתחזי אסור כנ"ל. ובלאו הכי צריכין הנשים לזהר מאוד שלא יצאו קצת שערותיהן. ובתולות שדרכן לילך פרועות ראש, וכן שערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן, או פאה נכרית, ואפי' דרכם לכסות, מותר. ונשים הבאות ממקום שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן, מותרין לגלותן".

כא. הגאון המקובל רבי אברהם מיוחס זצ"ל, מרבני ירושלים, בשו"ת "שדה הארץ" (חלק ג', יו"ד הלכות נדרים סי' י'). נדפס בשנת תקמ"ח, הביא את דברי הש"ג וחיזק את ראייתו מהגמ':

"דמכאן יש היתר כמו שכתב בגליון [בעל הש"ג], דמדקאמר בש"ס [נזיר כח:] ולתנא קמא אפשר בפאה נכרית, הרי מזה נשמע להדיא דמותר לנשים נשואות לתת שערות בראשיהן".

כב. הגאון רבי אליהו מוויילנא זצ"ל, בחיבורו ביאור הגר"א (על השו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ב'). נדפס בשנת תקס"ג, הביא מקור לדברי הרמ"א, כדברי המג"א, ומדלא חלק עליהם משמע שפסק כמותם, ודבר זה ידוע בכללי הגר"א. וכן כתב החזו"א, שאם הגר"א מביא מקור, ולא חולק, הרי שדעתו כך. וגם אין סתירה מכאן

לביאורו למשניות, כי כאן הביא ראייה מ"חוטי שיער" שבזה יוצאת לרה"ר, ולא מ"פאה נכרית". וגם ביאורו למשניות נכתב ע"י תלמידיו ואינו להלכה:

"וכל שכן שיער נכרית וכו'. כמש"כ בפרק ו' דשבת, **יוצאה אשה** בחוטי שיער וכו'".

כג. הגאון הספרדי רבי יעקב שמשון שבתי מסיניגאליא זצ"ל, בספרו "שבת של מי" על מסכת שבת (דף סד: ד"ה מתני'. נדפס בליוורנו בשנת תקס"ז) פסק כשלטי הגיבורים, ואף הביא ראייה לש"ג מהמשנה ד"חוטי שיער" ומרש"י שם, והוכיח משם שיכולה אשה לצאת לרה"ר בשערות תלושות:

"יוצאת אשה בחוטי שיער בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה. פירש רש"י בין משלה תלושים, ע"כ. איכא למידק מאי אתא לאשמועינן, פשיטא דתלושין הן, דאי מחוברות מהיכא תיתי דלא תצא. ויש לומר דאתא לאורויי לן דמתני' מיירי באשה נשואה דאסורה לצאת בשערותיה מחוברות, דשיער באשה ערוה, **ולא התיירו אלא כשהן תלושות**, וכמש"כ הרב שלטי הגיבורים, והביאו הרב אליה רבה בסי' ש"ג ושאר אחרונים".

כד. הגאון רבי שניאור זלמן מלאדי זצ"ל, בעל ה"תניא", ב"שו"ע הרב" (או"ח סי' ע"ה סעיף ד'. הובא לדפוס בשנת תק"ע) פסק כרמ"א בסי' ע"ה, ומפני שיש שהבינו אחרת בדברי הרמ"א, ראה להדגיש את ההיתר, וכתב במפורש שמותר לגלותה ואין בזה משום יוצאה וראשה פרוע:

"שיער של אשה שדרכה לכסותה ערוה היא, מפני שמביא לידי הרהור, ואסור לקרות או להתפלל כנגדה על דרך שנתבאר, אפילו היא אשתו. אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש, וכן שערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן בקצת ארצות, מותר לקרות כנגדן, שכיון שרגילין בהן אינן מביאין לידי הרהור. ופאה נכרית, אפילו דרכה לכסותה, מותר לקרות כנגדה, **וגם מותר לגלותה ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע**, שהוא אסור מן התורה באשת איש".

כה. הגאון הספרדי המקובל רבי אליעזר חזן זצ"ל מאיזמיר, מחכמי ישיבת בית אל, בספרו "עמודי ארזים" (פירוש על ספר היראים, חלק א' סי' י"ב ס"ק ז'). נכתב בשנת תק"ע לערך), הביא את הדרכי משה בסי' ש"ג שאפי' שיער עצמה תלוש שאח"כ חיברה בראשה אין בו "שיער באשה ערוה", וכל שכן שיער חברתה.

כו. הגאון רבי אהרן וירמז זצ"ל, רב ואב"ד בעיר מיץ, מתלמידיו הגדולים של בעל "שאגת אריה", בספרו "מאורי אור" (חלק "קן טהור" למסכת נדרים דף ל', וחלק "באר שבע" למסכת שבת דף ס"ד. נדפס בשנת תקע"ט), כתב להתיר פאה נכרית, ודחה ראיות האוסר:

"במתני', פאה נכרית. לכאורה מהא לא איריא להתיר, דיש לומר שמכוסה בצעיף, רק שעושה להיות נראית בעלת שיער או לשמור מקרירות ראשה. וכן משמע מפרש"י דהכא אפי' ציבור שיער לחוד עושה, משמע בלא חיבור בגד. אכן בדרכי משה סי' ש"ג התיר בפשיטות, אפי' לנשואה, להסיר שערותיה ולעשות פאה נכרית, ע"ש. ונראה להמליץ דעכ"פ חיבור בגד כדין [היינו שהפאה מחוברת לבגד רשת והרשת מונחת על השיער, ואינו כפרש"י שהפאה מונחת ממש על השיער] הוא מלבוש גמור גם לאנשים

רגילים בכך, ופשיטא דליכא חשש, ואפשר בהא משתעי בדרכי משה הנ"ל. ואין לפקפק מהא דנזיר כ"ח אמרינן "אידי דזוהמא מאיסא" קשיא, הלא לפ"ז מצי לעשות בלא מיאוס, משיער עצמה. דהא שאני התם דנזירה שורפת שיערה, כמש"כ שם דף מ"ה, ואי אפשר בכך" (חלק באר שבע, דף פ"ז ע"א).

"נשים לעולם מכסו. בחיבור הגאון באר שבע, מוכיח מהנה לאסור פאה נכרית, דא"כ גם הן שחורי הראש. וצווח מאוד להחמיר, נגד הרמ"א בדרכי משה... ולדברינו ב"באר שבע", לכ"ע שרי בחיבור בגד הנראה בחוץ ולא גרע ממלבוש, ואף שהגאון חשבו לדוחק, אך שפיר קאמינא התם שהכל משתעי בציבור שיער ולא בחיבור רצועה ובגד כהני דידן, וא"כ אזדו כל תלונותיו.

וגם החוש מכחיש, **דשיער אינו הרהור כגילוי שוק וקול זמר. והלא לא אסרו לקרות כנגד פנים יפות.** אלא על כרחך שיער [נאסר] מטעם כמוס, שליטת הקליפה, ואינו תימהון דוקא במחובר. וכמו בשיער אשה מונח לפניו, אינו כלום. וכמה דברים שלא נגלו טעמים... אלא טעמים ונימוקים עמם. והאליה רבה באורח חיים סי' ע"ה בשם מהר"ם אלשקר מתיר לגלות חוץ לצמתם, וזאת לא מסתברא. דבפ"ו דשבת "כליא פרוחיי", ובדף ס' פרש"י "מחט לצניעות, דשיער באשה ערוה", ואדרבה ראוי לאסור. אבל **פאה נכרית מסתברא להיתר, כדין רבינו הרמ"א.** ונהניתי שמצאתי המג"א שם כתב להתיר, שדברי הגאון באר שבע הם דברים דחויים. וגם מתנ"י דשבת פאה נכרית מוכח דשרי, דאין לפרש שמכוסה מתחת הסבכה, דהא מוכח בדף ס"ד ע"ב שמגולה כפירוש רש"י שמחכו עלה" (חלק קן טהור, דף קצ"ד ע"א).

כז. הגאון רבי ברוך ייטלס זצ"ל, בעל ספר "טעם המלך", הובאו דבריו בשו"ת תשובה מאהבה (חלק א' סי' מ"ז. נדפס בשנת תקפ"ז), כתב שהרמ"א התיר בפירוש לאשה לצאת בפאה לרה"ר, והלבוש והמג"א הסכימו עמו, ואפשר לסמוך עליהם כי הם עיני העדה:

"מי יכול לדון את מי שהתקיף ממנו בעל מגן אברהם ז"ל ודעימיה. וגם רבינו מורנו הרמ"א פה בסי' ע"ה, ויותר מזה בדרכי משה סי' ש"ג, כתב בפירוש שמותר לצאת אשה בשערות גלויות בין אם שערות עצמה בין של חברתה. וגם הגאון בעל הלבושים פה בסי' ע"ה מסכים עם הרמ"א שמותר לצאת לאשה בשערות גלויות פאה נכרית אלא שמחלק בין שערות עצמה אחר שנתלשו לשערות חברתה. וא"כ לפ"ז **יש לסמוך עליהם כעל יתד התקוע, כי מבארם אנו שואבים ומפיהם אנו חיים ועיני כל העדה עליהם, והם המה עמודי הוראה.**" עכ"ל. [ולבסוף אסר רק פאות הנעשות משערות מתים, והיום בלאו הכי אין מייצרים פאות משערות מתים. וגם על פאות אלו גופא כתב]: "ואם אין יניחו להם כי יש להם על מה **שיסמוכו**, דהיינו הרב שלטי הגבורים וארי שבחבורה הרב מגן אברהם בעיקר הדין".

כח. הגאון ר' יוסף שאול נתנזון זצ"ל, אב"ד לבוב והגליל, בעל שו"ת שואל ומשיב, בספר "מגן גיבורים" (או"ח סי' ע"ה. נדפס בשנת תקפ"ט), דחה את כל הראיות שהביא בבאר שבע בשם זקנו מהר"י קצנלנבוגן, שהוא ראש וראשון לאוסרים, וכתב שצדקו דברי המג"א שהתיר פאה נכרית:

"וכל שכן שיער נכרית. כתב המגן אברהם, וכ"כ בשלטי הגיבורים דמותר לכתחילה כדאיתא במשנה פרק ו' דשבת, דיוצאה אשה בחוטי שיער וכו', דלא כבאר שבע שחולק עליו בספרו בדברי דיחוי. והנה

סתם הדברים ולא ביאר, ולא ידענו על מה חרה אפו בו, ועל כן נרחיב הדיבור בזה... ועל כן **יפה כתב המגן אברהם** שאין דברי הבאר שבע מחורין. מ"מ זה ודאי, דאם אין מנהג המקום כן, שילכו הנשים בפאה נכרית, ודאי יש לאסור משום מראית העין... וגם זקנינו שהאריך בפסק הלז, בלי ספק שכוונתו היתה לשם שמים, בשביל שראה שנפרץ בעת ההוא וכל כוונתו היה לדמות לעכו"ם, ועל כן ליבתהו רוח טהרה לעורר מדנים על זה".

כט. הגאון רבי מרדכי זאב סגל אנטינגא זצ"ל, בעל "מאמר מרדכי", בספר מגן גיבורים הנ"ל שכתב עם גיסו הגאון ר"י נתנון. ושם אסרו רק במקום שלא נהגו, משום מראית העין, והתירו במקום שנהגו, והביאם המשנ"ב להלכה.

ל. הגאון המקובל רבי אליהו גוטמאכר זצ"ל, אב"ד גריידיץ, מח"ס שו"ת "אדרת אליהו", בהגהותיו למסכת ברכות (כד). שנדפסו בסוף המסכת, ציין לדעת השלטי גיבורים שהובאה בנזיר כ"ח ע"ב ובמסכת שבת דף ס"ד ע"ב, ומשמע שדעתו לפסוק כמותו להלכה.

לא. הגאון הספרדי רבי חיים בנימין פונטרימולי זצ"ל מאזמיר, בספרו "פתח הדביר" (או"ח סי' ע"ה סעיף א'). נדפס בשנת תקצ"ח) הביא את דברי המג"א ומחצית השקל בביאור הראיה מהגמ' להתיר לבישת פאה נכרית ברה"ר, והסתייע מהם לענין אחר, ולא הזכיר שיש החולקים עליהם, ומשמע שפסק כמותם:

"וכן היה נראה להוכיח [דגם בזקנה יש דין ערוה] לעני"ד ממש"כ המג"א זצ"ל בס"ק ה' על מש"כ מור"ם ז"ל דכנגד שיער נכרית שרי לקרות, וזה לשונו: כ"כ בש"ג **דמותר לכתחילה** כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שיער וכו' ע"ש, והרב מחצית השקל שם כתב דעיקר ראייתו מסיפא דאמרינן ילדה בשל זקנה אסור משום דמחכו עלה ואתי לאשלופי, ואי לאו דהוה מגולה היכי מחכו עלה, ע"ש. והשתא אי נימא דבזקנה ליכא משום ערוה מאי ראייה מיייתי מילדה בשל זקנה או זקנה בשל ילדה, אימא שאני התם דילדה בשל זקנה אין איסור בשערות אפי' היו מחוברות כי כבר הלבנו ואין אדם חומדן, ואי מזקנה בשל ילדה הא כיון דצפד עורה על עצמה וגופה נזדקן, לא מהרהרי בה אינשי הגם **שמתקשטת בשערות ילדה... ולהכי לענין שריותא דפאה נכרית ילפי מהדדי**, דאי לאו דשרי בילדה, לא הוה שרינן בזקנה".

לב. הגאון רבי שלמה הס זצ"ל, אב"ד ור"מ דק"ק דרעזניץ, מגדולי הונגריה בזמן הכת"ס, בשו"ת "כרם שלמה" (או"ח סי' ע"ה) פסק כמג"א והביא את הש"ג במס' נזיר. ובחלק אה"ע (סי' צ"א, נדפס בשנת תר"ו) פסק כש"ג ותירץ לפיו את הגמ' בכתובות דף ס"ו, וכתב שאיסור גילוי שיער האשה הוא רק כשדבק בבשרה ולא כשהוא תלוש:

"מגן אברהם ס"ק ה', וכל שכן שיער נכרית, וכן כתב בשלטי הגיבורים דמותר לכתחילה כדאיתא במשנה פרק ו' דשבת, יוצאת אשה בחוטי שיער וכו', ועיין במסכת נזיר דף כ"ח ע"ב שנדפס בגליון שם דברי השלטי גיבורים וזה לשונו, נראה לי היתר מכאן לשערות שנשים נשואות נותנות בראשיהן, עכ"ל" (או"ח סי' ע"ה).

"מה שבדק לן בקושיה אחת, והיא במסכת כתובות דף ס"ו ע"ב במעשה דר' יוחנן בן זכאי, שהיה רוכב על החמור, ראה ריבה אחת וכו', כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה וכו', והאיך עברה על איסור דאורייתא כמו דאיתא שם דף ע"ב ע"א, דראשה פרוע דאורייתא.

נראה לי פשוט דפנויה היתה, ולשון ריבה אחת משמע פנויה, ופנויה מותרת כדאיתא באו"ח סי' ע"ה, ויעויין שם במג"א שכתב דרק מדת חסידות היא בפנויה שלא לילך כן, לזאת עשתה האי ריבה שפיר בראותה שבא ריב"ז להתעטף בשערה, להראות מדת חסידות. אך זה אינו, דהלא כתוב שם מפורש ששאלה ריב"ז ממון של בית חמיד היכן הוא, וא"כ משמע דנשואה היתה, ואף אם מת הבעל לענין זה דינה כנשואה, עיין ב"ש אה"ע סי' כ"א ס"ק א', ובח"מ ס"ק ב', וכתב שם הדגול מרבבה דכן משמע בירושלמי פ"ב דכתובות סוף הלכה א', וא"כ י"ל דאף אם היתה אלמנה מן האירוסין ולא נבעלה, עם כל זה אסורה לצאת פרועת ראש.

לכן נראה לי **דמייירי בפאה נכרית**, עיין בנזיר דף כ"ח ע"ב, ובגליון הש"ס שם, ואף דהלשון נתעטפה בשערה משמע דהשיער שלה מגופה הוי, יש לומר דאין הכרח, דאף אם קנתה מאחרים שלה מקרי. ויותר מזה לפי מש"כ בספר תשובה מאהבה ח"ב סי' ע"ה, שעיקר איסור של שיער אשה הוא כל זמן שהוא דבק בבשרה בתולדה, אבל אחר שנתגלחה שלה ושל חברתה שווין, שייך יותר הלשון נתעטפה בשערה, דהיינו שגלחה מקודם השיער ועשתה סבכה אחת, וזה דלא כעטרת זקנים באו"ח סי' ע"ה עיין שם [שכתב דלפי הלבוש אסורה ללבוש פאה משיער עצמה, והתיר רק שיער חברתה] (אה"ע סי' צ"א).

לג. הגאון הספרדי המפורסם ביושר עיונו, רבי משה כרייף זצ"ל מתוניס, בספרו "באר משה" על מסכת נזיר (דף כ"ח ע"א. נדפס בשנת תרי"ב), כתב כדעת הש"ג וחיזק את דבריו וראייתו ממסכת נזיר, והקשה עליו כיצד היה לו הוה אמינא לאסור בדבר זה שההיתר בו פשוט:

"עוד כתב [בשו"ת בית יעקב הנ"ל] וזה לשונו, דלתנא קמא דאפשר בפאה נכרית, א"כ היכא דלא משכחת בפאה נכרית הוי תגלחת עינוי נפש. ותמהני על הפוסקים שלא הזכירו דין זה דאם נדרה לגלח שערה הוי עינוי נפש. וצריך לומר דהכי קאמר, כיון דאפשר בפאה נכרית אע"ג דלית ליה פאה נכרית לא הוי עינוי נפש אפי' לית לה שערות, אלא דאם כן ליכא למשמע מזה מה שכתב בגליון של הגמ' [בעל השלטי גיבורים] מכאן היתר לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהן. ולפי מה שכתבנו לא משמע מכאן היתר, עכ"ל. ודבריו סתומים, **אמאי לא משמע מכאן היתר, דסוף סוף כיון דקאמר דאפשר בפאה נכרית, אלמא דמותר**. סוף דבר, שדברי הרב [בית יעקב] מראשם ועד סופם מתמיהין הן, והתימא על המש"ל ז"ל שלא נתעורר עליו בכל זה.

ומיהו יש להבין כוונת הגליון [בעל השלטי גיבורים], **מאיזה טעם הוה סלקא דעתך דאסור**. ונראה דדרך הפאה נכרית שהיו עושים, היה מנהגם להניחו מגולה. והוה סלקא דעתך דאסור, מפני מראית העין, שיאמרו שערה ממש, ושיער באשה נשואה ערוה. ודו"ק."

לד. הגאון הספרדי רבי יהושע שלמה ארדיט זצ"ל, ר"מ דק"ק איזמיר, בספרו "חינא וחיסדא" (למסכת כתובות ס"ו ע"ב. נדפס בשנת תרי"ט), הביא את דעת הש"ג והמתירים פאה נכרית, ויישב לשיטתם את הגמ' בכתובות (וכדבריו כתב לתרץ גם הגאון בעל "כרם שלמה" לעיל), ומשמע שפסק כמותם:

"כיון שראתה אותם נתעטפה בשערה וכו'. אע"ג דקיימא לן שיער באשה ערוה, וא"כ היאך היתה הולכת כן בשוק וברחובות? וגם גדולי העיר, ובפרט ריב"ז ותלמידיו, איך לא הוכיחו אותה על זה? ואולי ההיא שערה, לא היו דבוקות בבשרה, אלא היו תלושות, "לא שנא דידה ולא שנא דחברתא" [לשון הש"ג והרמ"א], דהיינו פאה נכרית, **דכהאי גוונא מותר** כמש"כ השלטי גיבורים ז"ל בשבת פרק במה אשה, אמתני' דיוצאת אשה בחוטי שערה וכו' ע"ש, הביא דבריו הכנסת הגדולה והרב יד אהרן ז"ל באה"ע סי' כ"א, ע"ש, והמג"א והעטרת זקנים ז"ל באו"ח סי' ע"ה ע"ש, **ומכאן סייעתא לדבריו**. אלא דקשה לדברי הרב באר שבע ז"ל (דף צ"ג), דחלק על דברי הש"ג הללו והעלה לאיסור, וכמו שהביאו הכנסת הגדולה והמגן אברהם שם... וגם אין לומר דאיירי בשיער היוצא חוץ לצמתן, דמותר, כמש"כ מור"ם ז"ל שם באו"ח סעיף ב' בהגהה, דמסתמא ההוא שיער מעט מזעיר נינהו, ולא שייך ביה עטיפה. ובפרט דקשה להזהר ז"ל פרשת נשא, דמחמיר טובא בזה בכל ענין, כמש"כ המג"א שם. אלא דאי להזהר"ק יש לומר דמדת חסידות שנו שם, אבל לדברי הב"ש קשה" [דאי אפשר לתרץ דמיירי בפאה נכרית, שהרי אסור הדבר לשיטתו].

לה. הגאון הספרדי רבי חיים בנבנישתי זצ"ל, בספרו "כנסת הגדולה" (נדפס בשנת תרכ"א), הביא דעת המתירים ומשמע שפסק כמותם. ואמנם שדי חמד הסתפק בדעתו כי יש כעין סתירה בדבריו, אך אם נתבונן בכל המקומות בהם כתב כנה"ג בענין זה, נראה שבהערות על הטור אה"ע סי' כ"א אות ה' הביא את הש"ג וגם את הב"ש שחולק עליו, ושם באות ז' גם הזכיר את שתי הדעות. אבל באה"ע סי' קט"ו, ששם עיקר הלכות כיסוי הראש, הביא רק את דעת הש"ג שבפאה נכרית אין משום יוצאה וראשה פרוע, ולא הזכיר שיש חולקים עליו, ומשמע שפסק כמותו. וכן באו"ח סי' ש"ג, הביא רק את הש"ג ולא הזכיר את הב"ש. וכן בספר "שיירי כנה"ג" או"ח סי' ע"ה (שהוא משנה אחרונה, ונכתב לאחר ספר כנה"ג על או"ח) הביא רק את דעת הרמ"א ולא הזכיר אי מי שחולק עליו, וגם זה משמע שדעתו להתיר. ואף מהפמ"ג משמע שהבין מדבריו כן, דבסי' ש"ג מציין הפמ"ג שיש לעיין בענין זה בכנסת הגדולה וגם בשיירי כנה"ג. ולכאורה, בשלמא מה שמפנה הפמ"ג לעיין בדברי הכנה"ג נחא, שהרי שם מביא את דברי הש"ג, אך לאיזה ענין הוסיף הפמ"ג שיש לעיין גם בשיירי כנה"ג, ששם לא דיבר בזה כלל. ועל כרחק כוונת הפרי מגדים דמשתיקתו שם בשיירי כנה"ג משמע שהתיר.

לו. הגאון הספרדי רבי יהודה שמואל אשכנזי זצ"ל, בסידור "בית עובד" (סדר תפילה כמנהג ק"ק ספרדים, נדפס בליוורנו בשנת תרכ"ב), דיני ק"ש של ערבית, פסק כהש"ג להתיר פאה נכרית.

לז. הגאון רבי יוסף רוזין זצ"ל, אב"ד טעלז, בשו"ת "עדות ביהוסף" (סי' כ"ט. נדפס בשנת תרכ"ו), ע"ש שהאריך הרבה ליישב הקושיות על דעת שלטי הגיבורים:

"שאלה, אם מותר לנשים לילך בכיסוי הנעשה משערות שקורין "פארוק" [פאה נכרית]. תשובה: הנה יסודי שאלה זו נחלק לשני חלקים, דהעיקר יש לעיין בזה משום שתי חששות, א. משום גילוי הראש (באופן דהולכות בזה הכיסוי לבד). ב. דאולי נעשו משערות של מתים האסורים בהנאה. ויבואר בעז"ה

הנך פרטים, ומתחילה נבאר הפרט הראשון דגילוי הראש, וכל הפרטים המסתעפים מזה [והאריך שם בפלפולים, ומסיק] ועתה נהדר בקצרה דנתבאר לנו מכל הנ"ל דבפאה נכרית ליכא משום גילוי הראש... [ושוב האריך בדין שערות מת, והסיק] העולה מכל המקובץ דאין בהשיער של מת כותי שום חשש איסור הנאה, וכמו שכתבנו".

לח. הגאון רבי ישכר דובעריש זצ"ל, בספרו "עבודת היום" (סי' ע"ה סעיף ה'. נדפס בשנת תרכ"ז), פסק להתיר לאשה לכסות ראשה בפאה נכרית ברה"ר:

"פאה נכרית אפי' דרכן לכסותה מותר לקרות כנגדה, ואין חילוק בין אם הם משיער שלה או משל אחרים, ויש מחמירין אם השערות שלה, שנחתכו ואח"כ חיברה בראשה כדי שתהא נראית בעלת שיער (מגן גיבורים ועטרת זקנים). וגם **מותר לגלותן ואין בזה משום יוצאה וראשה פרוע שהוא אסור מן התורה באשת איש**, מדכתיב ופרע את ראש האשה מכלל שהיתה מכוסה (רמ"א). ומותר לצאת בהן אפי' לרה"ר. ודוקא במקום שדרכן לילך מגולה בפאה נכרית, אבל במקום שדרכן לכסות אסור (פרי מגדים).

לט. הגאון הספרדי רבי יצחק אבולעפיא זצ"ל, בשו"ת "פני יצחק" (חלק ו' אה"ע סי' ו'. נדפס בשנת תרל"א), כתב שיש ללמד זכות על הנשים הלובשות פאה נכרית ברה"ר, ואע"פ שהחולקים על הש"ג דחו דבריו, אין לבטל מנהגן מפני זה, ובוודאי אם הש"ג היה בחיים היה מתרץ בשופי כל קושיותיהם עליו, ובפרט שגם הרמ"א והבאר היטב והעטרת זקנים הלכו בשיטתו של הש"ג. ולאחר תשובה זו הביא גם את פסק בית הדין של ארם צובא, שפסקו להתיר לבישת פאה (וכן כתב בשו"ת "סבא קדישא" ח"ב, שחכמי ארם צובא התירו פאה נכרית):

"נתתי לבי למען דעת איך ינהגו פה עירנו יע"א [דמשק שבסוריה] כל הני נשי דידן ללבוש פאה נכרית הנקראת "פרוקא" לכסות שיער ראשן בפאה נכרית, ולצאת בהם לחצר שלהם ומחצר לחצר אחרת **דרך רשות הרבים בלי כיסוי מטפחת** על ראשיהן כלל... דמנהג דנדון דידן הוא קדמון מזה שנים רבות, יותר מארבע מאות שנה, והיו כמה רבנים מארי דאתרין ז"ל והיו רואים שכן נהגו ולא מיחו בידן כלל, וליכא למימר שגם המה בחכמתם טעו. **וכסבורין היו דהוא מותר גמור**, ולזה שתקו ולא מיחו, דחלילה לן לתלות בוקי סריקי בהו שטעו בדין ח"ו. וא"כ לא הוי מנהג בטעות כלל.

[כאן נכנס להאריך בענינים שונים, ומסיק] איך שיהיה הדרך לנדון דידן, כיון דאיכא סברא זו דהרב שלטי הגיבורים, ודאי יש ללמד זכות גם כן בנדון דידן להני נשי דנהגו לצאת בפאה נכרית, **אפי' שיוצאים בה גם לרשות הרבים**. דהגם דהבאים אחר שלטי הגיבורים [ב"ש ויעב"ץ] דחו דבריו וכו', מכל מקום הני נשי יש להם על מה שיסמוכו, דלא מפני שדחו הפוסקים סברתו נאמר דהרי הוא כמי שאינו וראוי לנו לבטל מנהגם, דעכ"פ מידי סברתו לא יצאנו, ואפשר וקרוב לוודאי דאם היה בחיים עודנה היה מתרץ בשופי כל מה שהקשו מהרי"ק ובאר שבע ושאר הפוסקים ז"ל.

וכבר הארכתני אני עני בהיתר הקאמביו ע"י שליח בספרי הקטן פני יצחק חלק א' סי' ז', דאסיקנא בעניותין להתיר מכח המנהג, ושם הבאתי מש"כ הרב באר המים יו"ד סי' ל"ח, והגאון החק"ל ושאר

פוסקים המדברים בזה יעויין שם באורך, וע"ע בספרי הקטן פני יצחק חלק ה' יו"ד סי' א' דף ט"ו ריש עמ' ג', ובדף קס"ב עמ' ד', ובדף קפ"ד עמ' א' יעו"ש ואכמ"ל.

ורואה אנכי דלא הרב שלטי הגיבורים לחודיה קאי בסברא זו להתיר פאה נכרית, אלא גם הגאון מור"ם ז"ל [הרמ"א] באורח חיים סי' ע"ה קאי כוותיה, דעל מש"כ מרן ז"ל שם דהבתולות שדרך לילך פרועות ראש מותר לקרות ק"ש כנגדן, סיים עלה מור"ם ז"ל: והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן, וכ"ש שיער נכרית אפי' דרכה לכסות. עכ"ל. ועיין עוד שם בבאר היטב ס"ק ח' משם עטרת זקנים מש"כ עוד בזה. **הרי דגם מור"ם והעט"ז פשיטא להו דשרי ללבוש פאה נכרית, דאם כן היה להם לומר דמיהו איסורא איכא.** גם הרב באר היטב באה"ע סי' קט"ו ס"ק י' הביא דברי שלטי הגיבורים בסתם בלי שום חולק יעויין שם".

מ. הגאון הספרדי רבי בכור מזרחי זצ"ל, מדייני בית הדין דארס צובא, שהובאו דבריו בשו"ת הנ"ל:

"מענוותנותיה דמר ניהו רבה, הרב הגדול מורינו הרב רבי יצחק אבולעפיא נר"ו הנזכר עליון למעלה, אותנו ציווה והוא פקד עלינו לבוא על החתום, ולבלתי סור מן המצוה פי קדשו לא מרינו ועברנו בכל דברי קדשו בתשובתו הרמתה לארכה ולרחבה וניחזי אנן שכל דבריו אמת וצדק ואין צריכין חיזוק ויפה דן את הדין אמת לאמיתו, **ראה ויתר לבית יעקב אלו הנשים ללבוש פאה נכרית**, וכל טעמי דיהיב בשירותא הלכתא נינהו ומפיו אנו חיים ומי כמוהו מורה, והכי נהיגי נשי דידן בפני רבנן קמאי ובתראי, ועל דבר אמת וצדק באנו כיהודה ועוד לקרא וחתמנו שמנו פה ארס צובא יע"א בחודש זיו אייר דהאי שתא שנת והחכמה תעז לחכם לפ"ק [תרנ"ט] ברוב עוז ושלום. הצעיר בכור מזרחי ס"ט. הצעיר משה ח"ר יצחק הררי ס"ט. הצעיר יצחק לבטון ס"ט".

מא. הגאון הספרדי רבי משה הררי זצ"ל, מדייני בית הדין הנ"ל.

מב. הגאון הספרדי רבי יצחק לבטון זצ"ל, מדייני בית הדין ורבה של ארס צובא, שהובאו דבריו בשו"ת הנ"ל.

מג. גאון נוסף בדור שלפניהם, שהוזכר בשו"ת פני יצחק הנ"ל לאחר הסכמת חכמי ארס צובא, ושם נכתב שכבר נחלקו בזה מהר"א שמעא ומהר"א סתהון זצ"ל, וא"כ אחד מהם התיר:

"וכה דיבר אלי חד מנייהו מלכי הרבנים הנזכרים הי"ו בתוך כתבו הטהור ששלח אלי עם הסכמתם הרמתה הנזכרת לעיל, וזה לשונו: גם הפסק דין בענין הפאה נכרית מאפס הפנאי לא למדתי בו בארוכה, כי זכורני בימי קדם בימי מהר"א סתהון ומהר"א שמעא ז"ל המחבר ספר קרבן אשר היינו פלוגתייהו ונהגו להיתרא, וכעת הסכימו הב"ד יצ"ו כוותיה דמר יצ"ו ושלום שלום".

מד. הגאון רבי ישראל מרדכי טונקלאנג זצ"ל, דיין ומו"צ דק"ק ווארשא, בספרו "שולחן המערכה" (חלק א' סי' ט"ו אות מ' סעיף ג', ובביאורים "היכל התשובה" ס"ק ה' שם. נדפס בשנת תרמ"א), הביא דעת המתירים פאה נכרית, רמ"א ומגן גיבורים ועטרת זקנים, ופסק כמותם:

"וכל שכן פאה נכרית (שייטל) דמותר לקרות כנגדן אפי' בנשואות, ואין חילוק בין אם הם משערות שלה או של אחרות מצד הדין" (שולחן המערכה).

"פאה נכרית. ועיין בעבודת היום שהביא בשם מגן גיבורים ועטרת זקנים, דיש מחמירין אם הפאה עשויה משערות שלה שנחתכו ותקנס אח"כ, ע"ש" (היכל התשובה).

מה. הגאון רבי דוד יהודה זילברשטיין זצ"ל, בשו"ת "שבילי דוד" (או"ח סי' ב'. נדפס בשנת תרמ"ד), פסק כרמ"א אך כתב שרמ"א התיר רק פאה שהיא ככיסוי דק לשערות הראש (שהיא הפאה הנפוצה כיום), ולא פאה נפוחה המבליטה את האשה, שע"ז דיבר הפס' בישעיה. וכן כל ההיתר הוא רק במקום שנהגו ללבוש פאה, ושם אכן הדבר מותר, אך במקום שלא נהגו אין זה מדרכי הצניעות (והיום נהגו בזה בכל אתר ואתר):

"ובדרכי משה כתב דמותר לכסות שערותן בפאה נכרית, היינו באופן דלא מתעבה שערותיה ע"י פאה נכרית, רק כיסוי בעלמא, אבל כשמתעבות על ידן ודאי זה פריצות גדול... וגם זה מה שמתיר בנשים פאה נכרית לכסות שערן זה במקום שלא נהגו הנשים כן מעולם ליזהר בזה, אבל במקום שנהגו כבר שלא לילך אפי' בפאה נכרית, ודאי לא מדרכי צניעות הוא".

מו. הגאון רבי יעקב צבי זצ"ל, מח"ס תפארת יעקב על המשניות, בספרו "טהרת השולחן" המובא בסוף ספר "פתחי עולם" (על השו"ע סי' ע"ה. נדפס בשנת תרמ"ט), כתב "כמו גבי שיער דאינו אסור באינו מחובר לה". ומשמע מדבריו דהיה פשוט לו היתר פאה נכרית.

מז. הגאון רבי משה שיק זצ"ל, מגדולי רבני הונגריה, בשו"ת מהר"ם שיק (יורה דעה סי' שמ"ט), כתב שאין לאסור לצאת בפאה נכרית מצד איסור הנאה בשערות מת, ולא הזכיר כלל טעמים אחרים לאסור, ולא כתב שדעתו היא לאסור, ומשמע שדעתו להתיר (וראה בדבריו של הגאון רבי גבריאל ציננער שליט"א בקובץ אור ישראל ל"ז. והוסיף שם שכיון שהיה תלמיד ה"חתם סופר", יהיה מכאן סיוע נוסף להסוברים שהחת"ס זצ"ל אסר פאה נכרית רק לבני משפחתו, כדמשמע מצוואתו, ולא לכלל ישראל, כי לא זו מעולם מפסקי הרמ"א):

"השערות שרגילין הנשים בהם, שקורין "שאטליך", וכן הפוריקען של שערות [פאה נכרית], והם שכיחים לעשותן משיער המתים, אי יש לחוש הואיל ומת אסור בהנאה. והנה כבר העיר בזה בתשובת יד אליהו תשובה סי' ס"ו, והאריך שם להתיר, וכן נראה לי... כיון דהרמב"ם וסמ"ג וגם תוס' בבבא קמא (דף י') סוברים דשיער המת מותר אפי' בישראל, יש להקל בשיער של גוי, דהרי אפי' אי מת גוי אסור, נראה דהיינו מדרבנן, וא"כ בדרבנן שומעים להקל, והפמ"ג בסי' ע"ט כתב דעור אסור מדרבנן, וא"כ כל שכן שיער. וא"כ באיסור דרבנן בוודאי יש לסמוך על הפוסקים דמת גוי אינו אסור, כן נראה לענ"ד נכון".

מח. הגאון רבי יעקב לוברבוים זצ"ל מליסא, בעל "חוות דעת", ו"נתיבות המשפט", בשו"ע הקצר שחיבר בהלכות תפילה, הנקרא "דרך החיים" (סי' כ"ז סעיף ל"ב. נדפס בשנת תרנ"א), פסק כרמ"א:

"פאה נכרית, אפי' דרכה לכסות מותר".

מט. הגאון רבי יהושע טרייטל זצ"ל, בספרו "חדוות יהושע" (סי' ע"ה סעיף ב'). נדפס בשנת תרנ"ד, הביא את דברי המתירים ופלפל בדבריהם, ומשמע שפסק כמותם:

"שיער של אשה שדרכה לכסותו, אסור לקרות כנגדו, אבל בתולות שדרך לילך פרועות הראש מותר, וכתב הרמ"א ע"ז והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת בהן חוץ לצמתם, וכ"ש פאה נכרית. וכתב הבאר היטב וזה לשונו, והוא הדין אם חתכה שיער של עצמה ואח"כ חיברה בראשה, עיין עטרת זקנים. עכ"ל. ועיין בשלטי הגיבורים בשבת פרק במה אשה, על המשנה יוצאה אשה בחוטי שיער, דכתב דאין איסור שיער באשה ערוה אלא דוקא בשיער הדבוק במחובר לבשרה ממש, ונראה גם בשרה עם השיער, אבל שיער המכסה שיערה אין כאן משום שיער באשה ערוה ולא משום פריעת ראש, ע"ש.

ועיין במג"א ז"ל (ס"ק ה') ובשו"ע של הרב ז"ל סוף אות ד', וקצת קשה לענ"ד אמאי לא כתבו רבותא טפי, אפי' חתכה שיער ראשה וכסתה את ראשה אח"כ בשערותיה התלושין, מותרת לצאת בהן ואין בה משום שיער באשה ערוה ולא משום פריעת ראש, כדאיתא שם בשלטי הגיבורים. והנה נתיישבו לי דבריו של המג"א, דהגם דקאי על פאה נכרית וכו', אבל מ"מ כיון דכתב לשלטי הגיבורים, יש לומר דמרמז ע"ז גם כן. ושבתני וראיתי בפמ"ג על אותו ס"ק שבמג"א, לענ"ד דמפרש דבריו של המג"א ז"ל דפאה נכרית לאו דוקא מחברתה אלא אפי' משערותיה של עצמה שתלשה, וא"כ לפ"ז נתיישב לי שפיר. אבל דבריו הקדושים של הרב [רמ"א] ז"ל א"א לענ"ד לפרש דכוונתו מה שכתב פאה נכרית היינו אפי' של עצמה, דהיכא רמז ע"ז. ואפשר דרמז במה שכתב בצידו על פאה נכרית שהוא מש"ג, אבל דוחק הוא בעיני ההדיוט, ה' יאיר לי להבין דבריהם הקדושים" [אמנם הרמ"א כתב מפורש בדרכי משה, לא שנא משערותיה או שערות חברתה, ופשוט].

נ. הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל, אב"ד דק"ק פראנקפורט, בספרו "חורב" (פרק פ"א סי' תקל"ט. נדפס בשנת תרנ"ג), פסק להתיר פאה נכרית:

"כיסוי שיער האשה כשעל גביו פאה נכרית או פאה עשויה משערותיה הגזוזות, הוא מנהג קדום, שאין בו כל איסור".

נא. הגאון רבי שלמה הכהן קליין זצ"ל, אב"ד דק"ק זענטא, בספרו "ליקוטי שלמה" (או"ח סי' ע"ה סעיף ב'). נדפס בשנת תרנ"ד, פסק כדעת המתירים פאה נכרית:

"עיין עטרת זקנים, ובכרם שלמה סוף חלק אה"ע תשובה צ"א בשם תשובה מאהבה ח"ב ע"ה, דלאחר שגלחה שיערה רשאה לעשות ממנו פאה נכרית" [ראה דברי ה"כרם שלמה" לעיל].

נב. הגאון הספרדי רבי דוד משרקי (מזרחי) זצ"ל, ר"מ ומו"צ בעיר צנעא, מגדולי פוסקי תימן, בספרו "שתילי זיתים" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ה'). נדפס בשנת תרנ"ה) פסק כרמ"א, והביא גם את ביאור ה"עטרת זקנים", שהבין בדעת הרמ"א שפאה מותרת גם לענין ק"ש וגם לענין פריעת ראש, והיינו הך. ולמרות שהפאה לא היתה מצויה כלל במקומו, כתב זאת לדינא במקום שמצוי ענין זה:

"וכ"ש שיער נכרית, אפי' דרכה לכסות. והוא הדין אם חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה, עטרת זקנים".

[והגאון רבי עזריה בסיס שליט"א, רבה של "ראש העין", כתב וזה לשונו, "ידוע ומפורסם מנהג יהדות תימן, שנהגו במלבושיהם בצניעות, והחמירו מאוד בזה, וכמו שכתב הגאון רבי עמרם קורח זצ"ל, הרב הראשי האחרון לגולת תימן בעמוד קי"ג, וזה לשונו: "הבת מיום "לידתה" עושין לה בגד לכסות ראשה, ומשיגדל שיער ראשה סורקין אותו ועושין אותו קליעות, ומכסים הקליעות בחתיכת בגד וקושרים, ואח"כ משימים עליו בגד הנקרא "קורקוש" החופה את כל ראשה ופדחתה, ומלאחור עד למטה מן העורף, וקשר שלו תחת גרונה כדי שלא תיראה אפילו שיערה אחת משיער ראשה... [והאריך שם עוד במנהג תימן] והנה פשוט דאין זה מעיקר הדין, ועל כן כתב מרן השתילי זיתים להגהת רמ"א באו"ח סי' ע"ה מ"ב דהוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן, ואיך העלה הגהת רמ"א לדידן דלא נהיגין להוציא שערות חוץ לצמתן, שאפי' הקטנות מכסות כל שערן, והגהת רמ"א שאין סבירא ליה להשתילי זיתים הוא משמיטה – וכן לא העיר על דברי מרן באותו סעיף שכתב, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר – ואין בה לדידן – ועל כרחך סבירא ליה דהמנהג אינו מעיקר הדין, ועל כן אין זה בגדר ערוה לקריאת שמע. זאת ועוד שהעלה דברי הרמ"א דפאה נכרית הוי כיסוי מעליא, והוסיף בס"ק ה' דהוא הדין אם חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה, הרי דסבירא ליה דפאה נכרית הוי כיסוי. וע"פ זה יתבאר דברי הגר"ח כסאר זצ"ל, בשו"ת החיים והשלום חלק אהע"ז סי' ג' וד' (שהתיר מעיקר הדין, ולתימנים כתב ראוי להחמיר מפני המנהג)].

נג. הגאון רבי מתתיה אברהם צורמאני זצ"ל, אב"ד בוקרשט, הביא דבריו בשו"ת "וישב יוסף" (יורה דעה סי' ב'). נדפס בשנת תרס"ה) ע"ש, פסק להתיר פאה נכרית:

"יכולה היא שתגן בפאה נכרית, וזה הלכה רווחת, ופוק חזי וכו', דכאן נמצאת הרבנית אשת הגאון המפורסם כקש"ת מאיר בעל המחבר "אבני גזית" והיתה הולכת בפאה נכרית, גם אנו חלקנו בחיים, למה נחמיר גם בזה".

נד. הגאון רבי שמעון סידאן זצ"ל, רבה של העיר טירנויא והגליל, בספרו "שבט שמעון" (חלק ג', קידושין ל"א. נדפס בשנת תרמ"ח) פסק כדעת המתירים פאה נכרית:

"בפאה נכרית מתיר השלטי גיבורים בשבת דף ס"ד, והוכיח כן מהגמ' שם. והמג"א בסי' ע"ה ס"ק ה' מביא בשם באר שבע לאסור פאה נכרית לאשה, והוא חולק עליו ומסכים עם הש"ג".

נה. הגאון רבי וואלף ברייער זצ"ל, אב"ד דק"ק טאב והגליל, בשו"ת "נחלת בנימין" (סי' כ"ו. נדפס בשנת תרמ"ט) פסק כש"ג וכרמ"א, וביאר את סברת הש"ג שאין ערוה בשיער תלוש, אע"פ שהוא קישוט כשיער:

"הנה הרמ"א כתב בסי' ע"ה ובדרכי משה שם, וגם בסי' ש"ג, פאה נכרית מותר לגלותה, לא שנא אם היא משיער חברתה או משערותיה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא אם השערות דבוקות בבשרה, אבל לא אם הם תלושים והיא לובשת לקישוט שתהא נראית בעלת שיער, ע"כ... ויש להמתיק טעמא

דחגהת אלפסי שהובא בדרכי משה וברמ"א הנ"ל, דהנה אי לאו דגלי לן קרא דשיער באשה ערוה, הוה אמינא דאין לחוש כלל לשערותיה, אלא משום דמשבח לה קרא שמע מינה תאוה היא, עיין ברש"י ברכות ד', ובקרא כתיב שערך כעדר העזים, וקרא מקלס צוהר וזיו השערות כשיער העזים, ושערן מבהיק מרחוק, עיין רש"י שיר השירים. וכל הקילוס הוא בעודן מחוברת בבשרה, דוגמת שערות העזים, וכל זמן שהשערות מחוברות מקרי "שערך" ותאוה המה לעיניים, אמנם אם פאה נכרית על ראשה לא הוי קילוס. וכן אם השערות תלושין, **אף שחוזרת ומתקשטת בהם**, מכל מקום שוב לא תאוה היא וליכא שבח ולא מקרי ערוה, כך נראה לענ"ד והבן".

נו. הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין זצ"ל, ראש ישיבת נובהרדוק ומגדולי הדור ההוא, חמיו של הנצי"ב מוולוז'ין, בספרו "ערוך השולחן" (או"ח סי' ע"ה ס"ק ו'. נדפס בשנת תרנ"א) פסק ברמ"א. ובסי' ש"ג (ס"ק י"ז) כתב שחוטי שיער הם פאה נכרית של ימינו, והאשה מותרת לצאת בה לרה"ר:

"כתבו רבותינו בעלי השו"ע בסעיף ב', שיער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, אפילו אשתו, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר. והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן. וכ"ש שיער נכרית אפילו דרכה לכסות" (או"ח סי' ע"ה ס"ק ו').

"ויוצאה אשה בחוטי שיער העשויים להניח על ראשה ונקרא בלשוננו פארו"ק [פאה נכרית], בין שהם עשויים משערה או משיער חברתה, ואפילו משיער בהמה, ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה וילדה בשל זקנה, דמשניהן ילעגו ויסירו מראשן ויבואו לטלטל ד"א ברה"ר (תוס' שבת ס"ד: ד"ה ובלבד), ורש"י ז"ל פירש משום דגם שיער עצמן יש להן, ולבן על שחור או שחור על לבן דבר המאוס הוא ואתי למישלף ולטלטל, ע"ש" (או"ח סי' ש"ג ס"ק י"ז).

נו. הגאון רבי שמואל הכהן בורשטיין זצ"ל, אב"ד שיטאווא, בספרו "מנחת שבת" (על קיצור שו"ע, הלכות שבת סי' פ"ד ס"ק ס"ב. נדפס בשנת תרנ"ז), פסק כפמ"ג ומג"א ושו"ע הרב שהתירו פאה נכרית, וכתב הלואי שכל הנשים ילכו בפאה נכרית ולא יגלו ראשן (ודבריו מתאימים גם לימינו, שרוב נשות ישראל הולכות בגילוי ראש ולא זכו לשמור תורה ומצוות):

"בעלי הקרחה שמניחין על ראשן פשתן סרוק או צמר מנופץ שיהא נראה כשיער בראשיהן מותרין לצאת בו בשבת לרה"ר, שתכשיט שלהם הוא. ובלבד שיכינו מע"ש. [ע"כ לשון קיצור שו"ע]. נראה דהוא הדין לאותן פאה נכרית הנקראין "פארוקין" שכל הנשים נושאות שבזמנינו נושאות אותו על ראשיהן. ועיין בפמ"ג אשל אברהם שם ס"ק ו' ובמג"א סי' ש"ג ס"ק י"ב ובשו"ע הרב שם סעיף ד'.

שוב בא לידי ספר הנחמד שדי חמד, וראיתי בו בקונטרס אסיפת דינים במערכת הד' אות ג' שהביא שם בשם ספר לחמי תודה וכו', והנה אין ספר לחמי תודה מצוי בידי... והנה **במדינתנו פשט המנהג ללבוש הפאה נכרית אפי' בין הנשים הכשרות, והלואי שכל הנשים ילבשו פאה נכרית** הנ"ל ולא יבואו לגלות שערותיהן, כמו שפשתה המספחת בעוונותינו הרבים בין הרבה נשים שבזמנינו, שאפי' הנשואות הולכות פרועי ראש רח"ל [והאריך שם בגודל עוון ההולכות פרועות ראש ואפי' מקצת שערות מחוץ לצמתן, וסיים] וע"ש עוד מה שהחמיר שלא לגלות אפי' מקצת משערותיהן ואפי' משיער

היוצא חוץ לצמתן, ואשרי מי שנוזהר בזה ומזהיר את אשתו ואת בני ביתו, וינצל מכל הרעות הנ"ל העלולים לבוא ח"ו ע"י זה, והשי"ת ישפיע עליו כל טוב".

נח. הגאון רבי יעקב שלום סופר זצ"ל (בנו של ה"מחנה חיים"), דיין ומו"צ בעיר פעסט, בספרו "תורת חיים" על השו"ע (סי' ע"ה ס"ק ז'. נדפס בשנת תרנ"ז) כתב שהפוסקים כתבו כמג"א וכש"ג, דלא כבאר שבע, וכך הוא הדין הלכה למעשה. ודעתו היתה להחמיר משום מראית העין במקום שלא נהוג כלל בפאה, כדעת ה"מגן גיבורים" וה"שבילי דוד":

"ועיין עוד מגן אברהם ס"ק ה' לענין שיער נכרית. וכבר האריכו בזה המפרשים דהעיקר כמגן אברהם בשמיה דשלטי גיבורים, ודלא כבאר שבע".

נט. הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל, רב דק"ק ברלין וראש בית המדרש לרבנים בגרמניה, תלמידו המובהק של בעל ה"ערוך לנר", בשו"ת רבי עזריאל (חלק ב', אה"ע סי' ל"ו, נדפס בשנת תרנ"ט) כתב שפאה נכרית עדיפה ממטפחת, כיון שהיא מכסה היטב:

"על דבר מה שבדק לי הכובע הנקרא "לאקקען שייטעל" הנהוג עתה אצל הנשים אף הנהרות בדת יהודית אם יאות עבדי וכבוד מעלתו הרבה להחמיר ולאסור. ואני לא כן עמדי ואהפך בזכותן, וכן נכון הדבר לעשות, וללמד זכות לנשים כשרות ולאבותיהן אשר בתוכן גדולי ישראל כאשר נודע לי, ומדשתקי אודויי אודו להו דליכא איסור דת יהודית ח"ו, והדין עמהם לענ"ד... והמחמיר חומרא גדולה כזו עליו להביא ראיות מוחלטות... וא"כ צריכים אנו להפך בזכותן, במה שאין שום מקור איסור בש"ס ופוסקים לענ"ד. וא"כ מה שרצה לומר כי הפאה גרועה יותר ויותר ממטפחת באמת לא נראה כן, אלא עדיפה יותר ויותר שמכסה כל הראש במכסה גמורה".

ס. הגאון הספרדי המקובל רבי אליהו סלימאן מני זצ"ל, ראב"ד חברון, בספרו "שיח יצחק" (דיני ק"ש סעיף ע'). נדפס בשנת תרס"ב) פסק כדברי הרמ"א. וכן בספר זכרונות אליהו (חלק א' מערכת פ' אות ג'), כתב שבמקומות הנוהגים ללבוש פאה נכרית, בית דין כופין את הבעל לקנות לה, ולא כתב שיש בזה איסור. ומשמע פשוט שדעתו להתיר:

"שיער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, אפי' של אשתו. אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר, והוא הדין השערות של נשים שרגילות להוציא מחוץ לצמתן. וכל שכן שיער נכרית, פירוש פאה נכרית, שאינו שיער ראשה אפילו שדרכה לכסותו (שו"ע ומורם שם)" (שיח יצחק).

"פאה נכרית, עיין תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ז [שהתיר] וסי' מ"ח [שאסר], והנה בעתה בכמה מקומות נתפשט שלובשים, ואדרבה בית דין כופים לבעל לקנות לה, כן שמעתי" (זכרונות אליהו).

סא. הגאון רבי מאיר הלוי זצ"ל, בספרו "שמן המאור" (על המג"א או"ח סי' ע"ה. נדפס בשנת תרס"ה), הביא את דעות המתירים פאה נכרית, ולא ציין שיש חולקים, ומשמע שדעתו היתה להתיר כדעת המתירים (שהרי המחלוקת בזה ידועה, וגם לבישת הפאה היתה נהוגה בזמן ההוא):

"במגן אברהם ס"ק ה', וכל שכן וכו'. במגיני ארץ דפוס פראג שנדפסו שנת תקמ"ה, הדפיסו במגן אברהם וכל שכן שיער נכרית וכו' כצ"ל, ולא יפה עשו, דצ"ל במג"א וכ"ש פאה נכרית וכו' כצ"ל, דהמג"א כתב כן על מש"כ הרמ"א שיער נכרית, והגיה הוא דצ"ל פאה נכרית, וכן מצאתי בדפוס ישן, וכן הביא בספר הלכה ברורה, גם בבאר היטב ס"ק ח' הגיה כן, וכן הוא בשלטי הגיבורים שהוא מקור הדין, וזה לשונו בפרק במה אשה, מההיא דשנינו בפרק במה אשה דף ס"ד שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת, ופירשו המפרשים כי פאה נכרית הוא מגבעת ידבקו בה שיער נאה והרבה, ותשים אותה האשה על ראשה כדי שתתקשט בשיער, עכ"ל, ע"ש. מזה נראה שצ"ל פאה נכרית, וכן הוא בדרכי משה סי' ש"ג, וכ"כ בלבוש, פאה נכרית".

סב. הגאון הספרדי רבי יעקב חיים סופר זצ"ל, מחכמי המקובלים בישיבת "בית אל", המאסף לכל הפוסקים הספרדים, בספרו "כף החיים" (על השו"ע סי' ע"ה ס"ק י"ט וס"ק כ'). נדפס בשנת תרס"ה) הביא את דברי המג"א שחלק על באר שבע וכתב שדבריו דחויים, ומיד כתב שהסכמת האחרונים להקל בפאה נכרית, כלומר נגד דברי הבאר שבע שאסר בזה. ובסי' ש"ג (ס"ק נ"ה וס"ק נ"ח) הביא כמה מהמתירים פאה נכרית, דרכי משה, פרישה, ואליה רבה, וכתב שיש לחלק בין חוטי שיער, שהתיר השו"ע לצאת בהם לרה"ר בשבת (ועל זה הביא הרמ"א את ההיתר של הש"ג בפאה נכרית), לבין פאה נכרית שאסר השו"ע לצאת עמה בשבת שמא תיפול:

"וכל שכן שיער נכרית. וכן כתב בשלטי הגבורים, דמותר לכתחילה, כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שיער וכו'. **דלא כבאר שבע** סי' י"ח שחולק עליו והאריך בדברי דיחוי, מגן אברהם ס"ק ה'. **וכן היא הסכמת האחרונים** להתיר כדברי הרמ"א ז"ל" (או"ח סי' ע"ה ס"ק י"ט).

"וכל שכן שיער נכרית אפי' דרכה לכסות. פירוש, פאה נכרית שאינה שיער ראשה, לבוש, סידור בית עובד (בדיני ק"ש של ערבית אות ט"ז). והוא הדין אם חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה, דרכי משה (סי' ש"ג אות ו'), והביאו העט"ז (אות ג') (שם ס"ק כ').

"יוצאת בחוטי שיער בין שהם עשויים משערה או משיער חברתה. כתב בשלטי הגבורים, **דמותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה**, לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משיער חברתה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה אבל לא בתלושים ועשויים לכסות שערותיה האחרות. ואע"ג דעבדה לקישוט, שתהא נראית בעלת שיער. עכ"ל דרכי משה אות ו'. **ולא דמי לחוטי צמר** שבראש הסימן, ואף דהני שערות מחוברין בדבר ויש בו משום חציצה, דשאני הכא דהך פאה נכרית היא כמלבוש דאינה הולכת זולתה, אי נמי בשעת טבילה מניחתן בביתה. פרישה אות י"ט, אליה רבה שם.

ומיהו עיין לקמן סעיף י"ח שאוסר לצאת בפאה נכרית. ואפשר שיש לחלק, ועיין לקמן אות נ"ח, ודוק. ועוד עיין בדברינו לעיל סי' ע"ה אות י"ט לענין דינא, שכתבנו דמותר לקרות נגד פאה נכרית, ע"ש" (או"ח סי' ש"ג ס"ק נ"ה).

[הוקשה לו, מדוע אסר השו"ע בסעיף י"ח לצאת בשבת בפאה נכרית משום טלטול, ומאי שנא מחוטי שיער. וכתב שיש לחלק, שחוטי שיער הם פאה נכרית המונחת על הראש ומהודקת היטב לשערות הראש, ובזה התיר הרמ"א אף בשבת, ופאה נכרית המוזכרת במשנה היא פאה נכרית שאינה מהודקת אלא רק מונחת על הסבכה, ובזה יש חשש שתיפול ותביאנה בידה, וכמו שכותב בס"ק נ"ח].

"לא תצא בפאה נכרית. דהיינו קליעת שיער תלוש שנותנת על שיערה כדי שתיראה כבעלת שיער הרבה, שמא תחלצנה מעל ראשה להראותה, או **שמא תיפול** מעל ראשה ותביאנה בידה. ר"ז שם. והוא מגמ'. ועיין לעיל אות נ"ה ודוק" (שם ס"ק נ"ח).

סג. הגאון רבי חיים יעקב הלוי קרויזר זצ"ל, רב דק"ק דאלינא, בספרו "באר יעקב" על שולחן ערוך (או"ח סי' ש"ג. נכתב בשנת תרס"ו), העתיק את לשון הפמ"ג שם [שהביא את המתיר והאוסר, כנ"ל], וציין לסימן ע"ה, שם הביא את דעות המתירים לצאת בפאה לרשות הרבים, ומשמע שדעתו לפסוק כמותם:

"וכל שכן פאה נכרית. כן כתב בש"ג דמותר לכתחילה, דלא כב"ש שחולק עליו, מג"א. ועיין בעטרת זקנים דהלבוש כתב דשיער של עצמה אף אחר שנחתכה וחיברה בראשה אסור לקרות ק"ש כנגדה, **ובדרכי משה כתב להדיא דלא שנא משערותיה** אי משערות חברתה... וכאן באשל אברהם כתב, במדינות אלו שיוצאין בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע, עכ"ל, וכן פסק בעל התניא דמותר לגלותה ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע, ואפי' במקום שדרכן לכסות מותר לקרות ק"ש כנגדה, וכן פסק ב"דרך החיים".

סד. הגאון רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל (ה"חפץ חיים"), ראש ישיבת ראדין, הפוסק העיקרי של יהדות אשכנז, בספרו "משנה ברורה" (על השו"ע סי' ע"ה ס"ק ט"ו. נדפס בשנת תרס"ז), הביא את הפמ"ג שהמקילים בפאה נכרית יכולים לסמוך על השו"ע, וגם בשערות עצמה התלושות. ופסק גם כמגן גיבורים, שבמקום שלא נהגו בפאה אסור משום מראית העין:

"שיער נכרית. קרי נכרית להשיער שנחתך ואינו דבוק לבשרה, וסבירא ליה דעל זה לא אמרו חז"ל שיער באשה ערוה, **וגם מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש**. ויש חולקין ואומרים דאף בפאה נכרית שייך שיער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש. וכתב הפמ"ג, דבמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע, ומשמע מיניה שם **דאפילו שיער של עצמה שנחתך ואח"כ חברה לראשה ג"כ יש להקל**. ובספר מגן גיבורים החמיר בזה [היינו בשיער של עצמה שנחתך ושוב חברה לראשה]. ע"ש. וכתב עוד שם, דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית, בודאי הדין עם המחמירין בזה משום מראית העין, ע"ש".

סה. הגאון רבי יוסף יצחק שניאורסאהן זצ"ל, האדמו"ר השישי מליובאוויטש, ב"ספר התולדות" (פרק י"א – איגרות קודש דף רכ"ז, וכן בספר "איגרות קודש" להרי"צ, איגרת א'תתנ"ג), כתב שאחת מהנהגות הבית החסידי היא ללבוש דוקא פאה נכרית, ואחרת לא יתכן:

"בטח קיבל את מכתבי בברכת מזל טוב. במכתבו הוא כותב שמקווה להשי"ת שיעזור לו שביתו יהיה חסידי, הנה כל ברכה צריכה לכלי... וההנהגה בכלל צריכה להיות אשר אשת תלמיד תומכי תמימים צריכה לשאת פאה, כמה שלא יכבד לה דבר זה, אבל **אחרת אי אפשר** ואי רשאי להיות... אחר כל האריכות הנני אומר לו בקיצור דקיצור, אשר זוגתו תחיה צריכה לשאת פאה נכרית ואחרת אי אפשר".

סו. הגאון רבי מיכאל זאב זאבאצקי זצ"ל, אב"ד דק"ק פראשאוויץ, בספרו "מתנה טובה" (שבת ס"ד ע"ב. נדפס בשנת תרס"ח) פסק כש"ג וכתב שדברי היעב"ץ תמוהים, והאריך ליישב קושיותיו ולחזק ראיות הש"ג מהגמ':

"במשנה, יוצאה אשה בחוטי שיער וכו', בכבול ובפאה נכרית לחצר וכו'. השלטי גיבורים האריך להוכיח מכאן דהיתר גמור הוא לנשים לצאת בפאה נכרית על ראשן עשוי משערות תלושין, בין משלה בין משל חברתה ואין בזה משום גילוי שיער או פריעת הראש, דזה ל"ה רק בשערותיה המחוברין בגופה. משא"כ בתלושין, ליכא שום איסור, ע"ש שהאריך בראיות, והובא גם כן בדרכי משה אורח חיים סי' ש"ג אות ו', וברמ"א או"ח סי' ע"ה, וע"ש במג"א שהב"ש חולק על הש"ג. והמג"א דחה דברי הב"ש והסכים להש"ג, ועיין בעטרת זקנים שם ובפרי מגדים ושאר אחרונים, ועיין ג"כ באה"ע סי' קט"ו בבאר היטב ופתחי תשובה.

ובשאלת יעב"ץ ח"א סי' ט' לא ראה דברי הש"ג דכאן, והפוסק הנ"ל רק הביא מש"כ הש"ג בהגהות לש"ס נזיר דף כ"ח וזה לשונו, נראה לי מכאן היתר לשערות שנשים נושאות נושאות בראשיהן, יהושע בועז. עכ"ל. והוא ז"ל חלק עליו, דבבית ובחצר וודאי דשרי דלא גרע מקלתה, ולדעת תוס' אפי' בשערה שרי דאם לא כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, וכ"ש פאה נכרית. וברשות הרבים ולמעלה מקושרים בגלוי ודאי אסור, דלא עדיפה מקלתה דאסור משום דת יהודית כדאיתא בהמדיר. ולבסוף כתב וזה לשונו, והיינו דתנן במה אשה יוצאה בכבול ובפאה נכרית לחצר, וברישא דבכבול לרשות הרבים לא תצא, לא תנן התם פאה נכרית, משום דבלאו הכי אסורה לצאת בה לרשות הרבים. ולא איצטריך לאשמעין דלא תצא בה בשבת, אלא בסיפא דבחצר מותרת, צריכה למימר דבחצר שריא אפי' בשבת ודו"ק, ואע"פ שהתוס' לא כתב כן שם, ע"ש בפירוש המשנה לשם. עכ"ל.

ובח"ס כאן, הביא דבריו בפירוש המשנה בלח"ש, שהשיג על התוס' לעיל (דף נו:): בד"ה אי כבלא דעבדא, שהקשו אמאי לא תנא ברישא פאה נכרית בהדי כבול, דלא תצא לרה"ר. ותירצו, דמילתא דפשיטא הוא דוודאי שלפא לה, דמחכו עלה ע"ש. והוא ז"ל השיג על קושייתם כנ"ל, דפאה נכרית לרה"ר אפי' בחול אסור ולא אצטריך למתני דאסור בשבת. גם מה שתירץ דפשיטא דשלפא, כתב דזה אינו דודאי לא שלפא, דלא מגליא שיערה ברה"ר, ע"ש.

ולענ"ד דברי התוס' והש"ג והפירוש הנ"ל נכונים וברורים, ודברי הגאון יעב"ץ ז"ל תמוהים. **דמבואר בהדיא בש"ס כאן לענ"ד דמותרות לצאת בפאה נכרית אפילו לרה"ר**, דהא איתא בגמ' אמר רב, כל שאסרו לצאת בו לרשות הרבים, אסורה לצאת בו לחצר, חוץ מכבול ופאה נכרית וכו'. ורב מאי שנא הני, אמר עולא כדי שלא תתגנה על בעלה. וכן הוא ברמב"ם וטושי"ע וכל הפוסקים ע"ש. ואם איתא

דבפאה נכרית אפי' בחול אינה יוצאת בו לרה"ר, מפאת איסור פריעת הראש, א"כ מאי קאמר הש"ס מאי שנא הני, והא בפאה נכרית ליכא חשש, דאם תצא בו לחצר תצא בו לרה"ר, דהא בפאה נכרית אף בחול אינה יוצאת לרשות הרבים. וגם למה לי טעמא דעולא, כדי שלא תתגנה על בעלה, והא בלאו הכי שריא כנ"ל. ועל כרחך כדעת התוס' ושלטי גיבורים ופוסקים הנ"ל, דבחול שריא לצאת בו לרה"ר ושפיר הוי אסורה לצאת בו לחצר בשבת, אי לאו טעמא דעולא. וגם מדברי רב גופא מבואר כן, שאמר כל שאסרו לצאת בו לרה"ר וכו' חוץ מכבול ופאה נכרית, הרי דפאה נכרית אסרו לצאת בו לרה"ר מצד איסור שבת.

גם מגופא דמתניתין מבואר כן, דאי נימא כדברי היעב"ץ ז"ל, דמשום הכי לא תנא ברישא דבפאה נכרית לא תצא לרה"ר, משום דבלאו הכי אסורה אף בחול משום פריעת הראש כנ"ל, א"כ למה תנא בסיפא דמותרת בפאה נכרית בחצר, פשיטא, איזה הוה אמינא היתה דאסורה, כיוון דליכא גזירה אטו רה"ר כנ"ל. בשלמא כבול איצטריך לאשמעין דלא, גזירה אטו רה"ר, משא"כ פאה נכרית. ועל כרחך כדעת התוס' ופוסקים הנ"ל, וזו ראייה שאין עליה תשובה לענ"ד. **ותימה** על הגאון הנ"ל שלא נחית למה שכתבתי.

ומה שכתב על תירוץ התוס' הנ"ל שכתבו דודאי שלפא, והקשה דהא ודאי לא שלפא דלא מגליא שיערה, נראה לי דלא קשיא מידי, דיש לומר כדרך הנושאות פאה נכרית על ראשן שמכסות שערותיהן באיזה סבכה, ועל הסבכה נותנות הפאה נכרית, ואין הסבכה נראית מתחת הפאה נכרית, דבלאו הכי בודאי גם לדעת התוס' ופוסקים הנ"ל אסורה לצאת בו לרה"ר דלא עדיפה מקלתה כמש"כ היעב"ץ וכמו שאבאר. ומשום הכי שפיר תירצו התוס' דודאי שלפא, דהא לא מגליא שיערה, דהסבכה עדיין על ראשה".

סז. הגאון רבי שבתי פיינבערג זצ"ל, רב במיכילישאק (וילנא), בספרו "אפיקי מגינים" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ב' ס"ק י"ב. נדפס בשנת תרס"ט), כתב בשם האחרונים שמותר לצאת בפאה נכרית מגולה, אף אם חתכה שיער של עצמה וחיברה בראשה:

"וכל שכן פאה נכרית, כצ"ל. **דמותר לכתחילה לצאת בו אפי' מגולה**, ואפי' חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה יש להקל. אחרונים".

סח. הגאון רבי אליהו מרדכי הלוי וואלקובסקי זצ"ל, בספרו "שולחן הטהור" על מסכת ברכות (דף כ"ד ע"א, מערכת השולחן ס"ק כ"ב. נדפס בשנת תרע"א) פסק כדעת הרמ"א.

סט. הגאון רבי יעקב אשר הלוי גראייבסקי זצ"ל, מחכמי ירושלים (הגר"ש סלאנט זצ"ל כתב על ספרו כי הוא החיבור הראשון מתורת ארץ ישראל שנתחבר מראשית היישוב האשכנזי בירושלים), בספרו "ברית עולם – שבט הלוי" (יבמות מח. ד"ה וגלחה), כתב שהאוסרים פאה נכרית מחמירים בחומרות שלא שערום אבותינו, והוא נגד גמ' מפורשת:

"מכאן תשובה לאותם המבהילים פה עיר הקודש בחומרות אשר לא שערם אבותינו בשערות הראש של נשים לאונסן לגלחן.. כי מפורש אמרו בסוגיא כאן שגילוח לאשה ניוול הוא לה, ובנזיר (כח.) ס"ל לר"מ כי הבעל מפר לנזירות אשתו... ואף לת"ק דס"ל דאפשר בפאה נכרית, הרי אותם המבהילים אוסרים אף פאה נכרית, אף לבעליהם, נגד גמ' מפורשת זו ועוד סוגיות. **וכבר השיגו על ספר באר שבע שאוסר פאה נכרית**" [משמע שדעתו כדעת אותם המשיגים, היינו מגן אברהם וסיעתו, שהתירו פאה נכרית גם ברה"ר].

ע. הגאון רבי מנחם מענדל קירשבוים זצ"ל, רב דק"ק פרנקפורט, בשו"ת "מנחם משיב" (סי' כ"ו). נכתב בשנת תרע"ד, כתב שאנו סומכים כיום על המקילים ואין בזה איסור כלל:

"אודות אשר הרבה מנשי החרדים הנוהגים היתר בפאה נכרית... אנו סומכין בזה הזמן על המקילין, **דאין כאן איסור כלל** אם שערותיה מכוסות בפאה נכרית, ורק דאגה בדבר אם ישאו שערותיהן תחת פאותיהן הנכריות ישתקע הדבר ח"ו ויהיו עוברים על דת משה" [ולכן כתב שם שראוי לגלח השיער תחת הפאה, כדי שלא יבואו בעתיד לגלות השיער לגמרי. וב"ה כיום לא שייך חשש זה בין נשות החרדים לדבר ה', וכולן מקפידות לכסות את ראשן כראוי].

עא. הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים, אמר שמעיקר הדין פאה נכרית מותרת, ורק תקנה היתה בירושלים באותו הזמן, שלא ללבוש פאה נכרית. כן העיד הגר"ח קיינבסקי שליט"א בשם אביו, בספר "אורחות רבנו הקהילות יעקב" (חלק ג' אות ס"ב):

"סיפר לי הגאון ר' חיים קניבסקי שליט"א, שאביו מו"ר זצוק"ל סיפר לו: הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל עלה לירושלים עם זוגתו הרבנית ע"ה בזיווג שני, היא לבשה פאה נכרית. בירושלים לא לבשו פאה נכרית, ודיברו איתו שזוגתו תפשוט את הפאה הנכרית. בא הגה"צ ר"י בלאזר לרבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, ואמר לו שיגיד לו אם פאה נכרית אסור מהדין או רק תקנה בירושלים, שאם אסור מהדין אז יגיד לה להפשיט את הפאה, אבל אם רק תקנה אז לא יגיד לה. ואמר לו הגאון רבי שמואל סלנט, **שאין זה מהדין, רק תקנה**, ולא אמר לה, ולא הפשיטה והלכה בפאה נכרית בירושלים, ולא שם הגה"צ ר' יצחק בלאזר לב ללועזים עליו".

עב. הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל, הידוע בשם רבי איצלה פטרבורגר, מגדולי תלמידיו של רבי ישראל מסלנט, רבה של פטרבורג, ואביה הרוחני של ישיבת "קלם" לאחר פטירתו של ה"סבא מקלם", עמד על כך שאשתו תלבש פאה נכרית, נגד מנהג ירושלים בזמן ההוא. כן העיד הגר"ח קיינבסקי שליט"א בשם אביו בספר הנ"ל, וכן העיד הגרי"ש אלישיב שליט"א (ראה דבריו לקמן).

עג. הגאון רבי משה צבי לנדא זצ"ל, אב"ד ק"ק קליינווארדיין, בספרו "שולחן מלכים" (על קיצור שו"ע סי' ה' סעיף ט"ז, "הלכה למשה" ס"ק קמ"ז. נדפס בשנת תרצ"א), כתב להתיר לבישת פאה נכרית במקום שהמנהג כן, כדברי פמ"ג ומגן גיבורים, אף בשערות עצמה שנחתכו ואח"כ חיברה לראשה.

עד. הגאון רבי סיני שיפפער זצ"ל, רב ואב"ד דקהל יראים קרלסרווה, בשו"ת "סתרי ומגיני" (חלק ב' סי' מ"ד, נדפס בשנת תרצ"ב), כתב שאמנם עכשיו (היינו לפני כשמונים שנה) עושים הפאה יפה כל כך שאי אפשר להבדיל בין פאה לשערות עצמה, אך חומרא יתרה היא לומר שיש בזה מראית עין, אחר שכולם יודעים שהולכים בפאה, ובוזה"ז אין ללכת אחר חומרות יתרות:

"נשאלתי... אם די לכסות ראשה בפאה נכרית שקורין "שייטעל" או לא... ולענ"ד החמירו ז"ל יותר מדאי... וגם לחוש אחשדא שיסברו הרואים שהיא שערות עצמה היא חומרא גדולה, דכיון שיודעים העולם שיכולין עתה לעשות הפאה נכרית יפה כל כך שתיראה כשערות עצמה, אמאי נחשוד אותה, הא מאן דבעי למיהוי חסידא יקיים מילי דאבות, לדון את כל האדם לכף זכות, עיין ילקוט סופר פרשת קדושים, ועל כזה והדומה לו אין לנו לומר אלא הנח להם לבנות ישראל וכו'. ופוק חזי מה עמא דבר, דברוב מדינות פרקו נשים רבות מעליהן עול דת יהודית והולכות בפומבי בשערותיהן הטבעיות. בעת כזאת בוודאי אין צריך לחפש בדרכים אחרי חומרות יתרות... אכן לענ"ד מכל מה שהוכחתי בתשובתי מפורש יוצא דלדינא מותר והמחמיר יחמיר לעצמו כמו שהחמיר ג"כ מרן החת"ס בצוואתו לבני ביתו".

עה. הגאון רבי חיים זלמן צבי שרל זצ"ל, אב"ד אייזפוטע, בספרו "דברי חיים" (חלק א' על מסכת עבודה זרה, ענין מראית העין אות ב'. נדפס בשנת תרצ"ו), כתב שבזמן הזה נוהגות נשים צדקניות בפאה נכרית, ולא שייך מראית העין בדבר שכולן נוהגות בו והוא ידוע לכל:

"עוד מצינו ענייני מראית העין בשבת פרק ו' משנה ה', יוצאה אשה וכו' ובפאה נכרית. ובתפארת ישראל שם כתב וזה לשונו, "וקשה לי, הרי אסור משום מראית העין, מדמתחזי כפרועת ראש...". ולענ"ד, קושיה מעיקרא ליתא, דהא כיוון דדרך הנשים כן, לעשות פאה נכרית על ראשן, כבר ידוע הוא לכל. וכמו בזמנינו **דידוע דנשים צדקניות** נושאות על ראשן פאה נכרית... ככל זה אין שום מראית עין והוא פשוט".

עו. הגאון רבי שלום יוסף הלוי פייגנבוים זצ"ל, אב"ד דק"ק לאקאטש, בשו"ת "משיב שלום" (סי' ל"ד. נדפס בשנת תרצ"א), כתב שהלואי שהיו כולן לובשות היום פאה נכרית, שבזה פשט ההיתר ע"פ הפוסקים, וע"י זה לא היו באים לידי גילוי ראש (וכפי שאנו רואים היום, שנשות החרדים הלובשות פאה נכרית, מעולם לא מורידות הכיסוי מראשן, כי נוי הוא להן ולא שביק היתרא ואכיל איסורא):

"אוי לנו שכך עלתה בימינו, שגם נשואות נשאו ראש בגלוי ובפרהסיה יוצאות בשוק פרועות לשמחה... ואפי' בפאות הנכריות שהיו נוהגות מקדמת דנא, שבזה כבר פשט ההיתר **מכמה פוסקים ע"פ השלטי גיבורים** וכו', מאסו אלה פרות הבשן... והלואי היינו ניצולין בקולא זו ולא באנו לידי פרצה זו".

עז. הגאון רבי אברהם צבי קליין זצ"ל, אב"ד סילאש, בשו"ת "בארות אברהם" (חלק ב' סי' י'). נכתב בשנת תרצ"ב, הביא את דעות המתירים וכתב שיש לסמוך עליהם:

"נשאלתי לברר הדין, אם יש איסור לאשה לילך בפאה נכרית הנקראת שייטל. וזאת תשובתי: הנה דבר זה נפתר בגדולים (מגן אברהם). בשו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ב' כתבו: "שיער של אשה שדרכה לכסות אסור לקרות כנגדה (אפי' אשתו), אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר... וכתב רמ"א שם דהוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן, וכל שכן שיער נכרית, אפילו דרכה לכסות. וכתב מג"א בס"ק ה', דכן כתב בשלטי גיבורים דמותר לכתחילה, כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שיער, ודלא כבאר שבע שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחויים, עכ"ל.

וכתב במחצית השקל שמזה אין ראייה כ"כ, דיש לומר דאיירי במכוסה, אבל עיקר ראיית המג"א מסיפא דילדה לא תצא בשערות של זקנה, דלמא מחכו עלה, עכ"ל. ובעטרת זקנים שם מביא דברי הב"ש שחולק ואוסר פאה נכרית בין משערות אחרים בין משלה. ופרי מגדים שם כתב, ומכל מקום במדינות שיוצאין בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השולחן ערוך, וקצת דמדומי ראייה מכתובות ע"ב, יוצאה וראשה פרוע נקראת עוברת על דת, ומקשינן דאורייתא היא שנאמר ופרע את ראש האשה, ואמאי לא מוקי לה בפאה נכרית ועוברת על דת יהודית, אלא ודאי מוכח דשרי, ע"כ דבריו.

ובשו"ת מהרי"א חלק יו"ד סי' שס"ו הביא בשם תשובה מאהבה שמפלפל לאסור משום איסור הנאה דשערות המת... ובספר ליקוטי שלמה לאו"ח סי' ע"ח כתב בשם כרם שלמה ותשובה מאהבה, דלאחר שגילחה שיערה רשאית לעשות ממנה פאה נכרית, ובשו"מ אוסר לנשים לגלח שיערן לגמרי, מצד לא תלבש שמלת גבר וכו'.

הנה הבאתי דברי האוסרין והמתירין, ואף שלא יכולתי לחדש בזה דבר, עכ"פ ראינו כי **המתירים יש להם על מה לסמוך**, ובפרט בדורינו זה שיש לחוש שאם לא יתירו פאה נכרית תלכנה בשערות עצמן, בוודאי מותר. ועיין מה שכתב בגליון הש"ס בנזיר (כח:) בשם רבי יהושע בועז".

[כוונתו להגהות "עין משפט נר מצוה", שכתב בעל הש"ג. ואין זה "בשם" רבי יהושע בועז, אלא הוא הוא בעל המחבר ההגהות הנ"ל הנדפסים בגליון הש"ס, וחתם את שמו בסיום דבריו. ולאחר כמאתים וחמישים שנה, הוסיף עליהם הרב ישעיה פיק את הערותיו, בסוגריים מרובעות].

עת. הגאון רבי יצחק מאיר פצינר זצ"ל, רבה של פתח תקוה וחתנו של הגרא"ז מלצר זצ"ל, בספרו "פרשת המלך" (על הרמב"ם הלכות אישות, פרק י"ג הלכה י"א בהערה. נדפס בשנת תרח"צ), הביא את דעת הש"ג וכתב שיש הוכחה לשיטתו מהגמ':

"עייין בשלטי הגיבורים בפרק במה אשה דמביא ראייה וסמך לנשים היוצאות בפאה נכרית, מהנשנה במשנה דיוצאה אשה בכבול ובפאה נכרית לחצר... באמת **יש הוכחה משם דמותרת לגמרי ואף לצאת לרה"ר**, דהרי שאלו שם בטעם דמותר לצאת עם זה בשבת לחצר, ולא גזרין משום רה"ר וע"ש, ואי נימא דלרה"ר מצטרף מה דאינה יוצאה גם בחול משום צניעות, לא שייך למיגזר".

עט. הגאון רבי רפאל זילבער זצ"ל, אב"ד פריימאן, בספרו "מרפא לנפש" (חלק ב' סי' כ"ח. נדפס בשנת תש"י), פסק להתיר פאה נכרית, וכתב שרוב ככל הפוסקים האוסרים אסרו רק מדרבנן:

"ולענין פאה נכרית כתב רמ"א בשם הגהת אלפסי להקל דלא הוי ערוה ואין בה משום איסור ראשה פרוע, וכן כתב שלטי הגיבורים (שבת סד:) ומייתי ראיה מהא דשבת שם, דיוצאה בפאה נכרית לחצר, ובנזיר (כח:) כתב בעין משפט שלו ראיה מהא להתם, ור"מ אפשר בפאה נכרית, ותירץ באר שבע דמיירי כשיש סבכה על הפאה נכרית כמו שיש סבכה על שיער העצמי, ועיין ישועות יעקב שתמה בזה על השלטי גיבורים. ואפשר דעת שלטי הגיבורים ששיער נכרי אינה מתקיימת היטב ביופייה תחת הסבכה כמו שיער בעצם.

והנה הפרי מגדים כתב דבמקומות שמקילין בפאה נכרית יש להם לסמוך על השו"ע, ומייתי דמות ראיה מכתובות (עב:) דפריך ראשה פרוע דאורייתא הוא, וקשה לישני דמיירי בפאה נכרית, אלא ודאי דשרי. ע"ש. אמנם בישועות יעקב כתב דפאה נכרית או דשרי לגמרי או דיש בה איסור תורה, כיון דלצד זה אית בה פריצות הרי היא כשיער גמור, ע"ש. אלא **דגם שאר אחרונים לא עלתה על דעתם איסור דאורייתא**, רק מדרבנן משום מראית עין, וכמש"כ גם תפארת ישראל במתני' כאן ובנזיר... ומכל מקום כבר נהגו אפי' המדקדקים להקל בזה, וכתב פרי מגדים דמקום שנהגו להקל יש להם על מי לסמוך, על בעלי השו"ע. ואך ראוי לדקדק שלא לעשותם באופן שלא יהיה היכר כלל שהוא פאה נכרית, דבזה ודאי איכא מראית עין" [וכן דעת הגר"ח קנייבסקי לקמן].

פ. הגאון הספרדי רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל, הראשון לציון והרב הראשי לישראל, בשו"ת "משפטי עוזיאל" (חלק ז', אה"ע סי' צ"ד), כתב שאין בפאה משום דת יהודית, ופוק חזי מאי עמא דבר:

"מסוגיא דגמרא למדנו דבקלתה, דהיינו שיש מטפחת על ראשה, יוצאת מאיסור תורה דפרועת שיער, אבל היא עוברת משום "דת יהודית" כשהיא יוצאת למבוי, אפילו חצר שבוקעין בו רבים, וכמש"כ בירושלמי (כתובות פרק ז'), ולא הותרה אשה מדת יהודית לצאת אפילו למבוי אלא בצעיף או רדיד שבראשה. והשתא נחזי אן פאה נכרית מה דינה, אם דומה היא לקלתה שמותרת רק מדין תורה, או **שעדיפא מינה, שהיא דומה לצעיף שעל ראשה שמותרת לצאת בה גם לשוק.**

והנה בספרי הפוסקים שברשותי לא מצאתי הלכה מפורשת ומבוררת. אבל כן ראיתי בבתי רבנים וגאונים, חסידים ואנשי מעשה, שלא מחו בנשותיהם שישבו בבית ובחצר בפאה נכרית, ובשוק בכובע שעל ראשיהן, והיינו ודאי משום דכובע שעל פאה נכרית, ואפשר על הראש ממש, חשוב כצעיף שעל הראש להתיר אפילו בשוק.

ועל זה יש להורות: פוק חזי מאי עמא דבר, ואין למחות בידם, **דכיון דפלטנו מאיסור תורה, וכיון שביסוי הראש זה נעשה מנהג הכל, שוב אין בו משום עוברת על דת יהודית.** והנלע"ד כתבתי".

[בלשונו של הרב אפשר לטעות ולהבין שהתיר רק בחצר, כיון שדבריו אינם בהירים. אך מתחילת וסוף דבריו מוכח שהתיר לרה"ר. כי פתח דבריו שבקלתה אין איסור תורה אך יש "דת יהודית", וכתב "השתא נחזי אן פאה נכרית מה דינה, אם דומה היא לקלתה שמותרת רק מדין תורה, או שעדיפא מינה", ובסוף דבריו כתב "וכיון שביסוי הראש זה נעשה מנהג הכל, שוב אין בו משום עוברת על דת יהודית", ממילא דבריו הם על פאה

נכרית, שאינה כקלתה אלא עדיפא מינה, ואין בה משום "דת יהודית", ומותר לצאת עמה לשוק. וכן מוכח זה ממש"כ "כיון שביסוי הראש זה נעשה מנהג הכל", ומנהג הכל לצאת בפאה ללא כובע, וכפי שהביא הרב גופיה במשפטי עוזיאל חלק ט' (סי' ל'), שרוב הנשים בימינו הולכות בשערותיהן, והמיעוט לובשות פאה נכרית].

פא. הגאון רבי יעקב צבי כ"ץ, אב"ד דק"ק הידוסובוסלו והגלילות, בספרו "לקט הקמח החדש" (סי' ע"ה ס"ק י"ט – כ"ב), כתב שפאה נכרית במקום שנוהגים ללבושה אין בה משום דת יהודית, כדעת השבילי דוד, והרמ"א מתיר בזה בסי' ש"ג כדעת השלטי גיבורים, בין בשיער עצמה התלוש ובין בשיער חברתה, ומסיק שעתה נתפשט ההיתר והלואי שילבשו פאה נכרית ולא יגלו שיער עצמן. וכתב עוד שהצדקניות נוהגות ללבוש תחתיו סבכה.

פב. הגאון רבי אשר אנשיל כץ זצ"ל, אב"ד סערדאהעלי. בשו"ת "ולאשר אמר", בהקדמת בן המחבר (בעל "ויאמר יהושע"), כתב שכתנאי לסידור קידושין דרש שהכלה תחבוש פאה לראשה:

"בחור מודרני ביקש קודם חתונתו מרבינו ז"ל שיסדר לו קידושין, ורבינו ז"ל לא רצה. אחר שהבטיח לרבינו שאחר החתונה תכסה אשתו את ראשה כמנהג נשים שומרי דת יהודית, נענה למבוקשו וסידר לו קידושין. הלה לא עמד בדיבורו, ואשתו הלכה אח"כ בגילוי ראש, ואמר רבינו אח"כ בדרשתו בזה הלשון: 'רימו אותי, **הבטיחו לי שתחבוש פאה**, ולא קיימו את הבטחתם, על כן אני מזהיר אותם שיחדלו מדרכם הרעה הלו מבעוד מועד' וכו'. דבריו הקדושים עשו רושם שחזרה בתשובה, וכיסתה את ראשה כשאר נשים צדקניות" [הובא גם בספר "ראשי אבות", אוסף עניני נישואין מראשי אבות החתן בשמחת בית וויען-וויזניץ].

פג. הגאון רבי שלום מאסקאוויטש מלונדון זצ"ל, אב"ד שאץ, בצוואתו שהובאה בכמה מקומות בספריו (הקדמת ספר "דעת שלום" על פרק שירה, וכן בספר דעת שלום על הרמב"ם דף נ"ב, ובסוף ספר "אור הגנוז" על הגש"פ, ובספר "מים רבים"), כתב שהבאים על קברו יקבלו עליהם דבר טוב ויזכו לישועה, ודוגמא לכך, שאשה שגילתה את ראשה תבטיח מעתה ללבוש פאה ותיוושע, ומשמע פשוט שדעתו להתיר:

"עוד זאת אומר בעניי, ידוע שתמיד רציתי להשיב רבים מעוון, ולפעמים ברוך ה' עלתה לי כהוגן, רצוני גם בזה אי"ה אחר פטירתי מהעולם הזה השפל לגנזי מרומים, והיינו כן, מי שיצטרך לישועה ורפואה לו או לזולתו, ילך על קברי ויעשה כזה... שאלך לאבותי הקדושים שהם יעוררו רחמים לישועה ורפואה. אבל בתנאי כפול שהמדובר או זולתו יבטיח לי להיטיב דרכו לשמים בדבר אחד... האשה שגילתה שערות ראשה, **מעתה תבטיח לשאת פאה**, איש בן תורה שאינו לומד יבטיח שמעתה ילמוד בכל יום ויום ודוקא גמרא, וכדומה כל אחד יבטיח איזה דבר טוב להיטיב מעשיו, אז אי"ה אראה להשתדל לעורר רחמים".

מגדולי דורנו, בחמישים השנים האחרונות:

פד. הגאון רבי דב בעריש ווידנפלד זצ"ל, הגאון מטשעבין, בשו"ת "דובב מישרים" (חלק א' סי' קכ"ד), כתב שדרך נשים צנועות ללבוש פאה, ומשמע שדעתו להתיר. דאיירי שם באשה ההולכת בגילוי ראש, והבטיחה

שכאשר ישוב אליה עלה שעזב אותה, תלבש פאה נכרית. ועל זה כתב בדבריו "ובפרט שברצונה להבטיח שמהיום והלאה תלך בדרך נשים הצנועות".

פה. הגאון רבי אברהם ישעיה קרליץ זצ"ל, בעל ה"חזון איש", אמר כי יש יתרון לפאה על מטפחת, כיון שהיא מכסה את השערות היטב, ובמטפחת אין זה תמיד מכוסה, והובאו דבריו בספר "דינים והנהגות מהחזון איש" (חלק ב' פ"ח אות ט'): "על פאה נכרית שמענו שאמר פעם שלפעמים יש בזה גם יתרון על מטפחת, שמכסה יותר טוב את כל השיער". ואמר לי הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל, ראש ישיבת הנגב, במעמד כמה מתלמידיו, שהחזו"א התיר לאחותו לעשות פאה משערות עצמה (ולגבי פאה נכרית אמר כי היתר הש"ג ברור, ואי אפשר לחלוק עליו מסברת הכרס בדבר שאינו מפורש לאיסור בגמ' ובראשונים). וכמו כן אמר לי הגאון רבי יעקב פרידמן שליט"א ראש ישיבת תושיה, שהחזו"א החשיב מאוד את המנהג ללבוש פאה נכרית, ועל כן נוהגות בנות משפחתו (של הגר"י פרידמן) לכסות ראשן רק בפאה. וכן אמר לי הגר"ח גריינמן שליט"א. וכן כתב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א (ראה לקמן). ובספר "מעשה איש" (חלק ג' פרק ו' – מעשה רב) מובא:

"הרה"ג רבי אליהו פרידמן זצ"ל הגיע פעם לבית רבינו [החזו"א]... היה תמוה אצלו שראה את הרבנית, אשת רבינו, הולכת עם פאה על ראשה, וכנער ירושלמי, היה הדבר אצלו לפלא. אמר לו רבינו: ראיתך תמה... מה שלבשה אשתי - אין זה שיער עצמי אלא פאה, ובאיזורים שלנו כך נהגו ללכת".

פו. הגאון רבי יצחק זאב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל, הרב מברסק, אמר על ענין הפאה שיש היתר בזה, ו"הנח להם לישראל" גם אם ההיתר קלוש (והובאו דבריו בספר "עובדות והנהגות לבית בריסק" חלק ב' עמ' מ"ז). וכוונתו היא כדברי הגר"י רייטפארט שליט"א בתשובתו הנדפסת בסוף ספרנו זה, ראה שם בחתימת התשובה. וידוע ומפורסם בספר דברי הימים תקפו וגבורתו, שהיה מתנשא כארי לגדור כל פירצה בחומת היהדות, ולא נשא פנים לאיש, ורק על זה אמר "הנח להם לישראל".

פז. הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, רבה של ירושלים, בשו"ת "הר צבי" (אה"ע ח"א סי' פ"ט), כתב "ועל דבר פאה נכרית, אם כי רבו האוסרים, גם בזה הותר הדבר בכל גלילות שלנו ואין לנו כח לאסור" ומשמע שלדעתו אין איסור בזה ורק שאינו לכתחילה.

פח. הגאון הספרדי רבי עובדיה הדאיה זצ"ל, חבר בית הדין הרבני הגדול בירושלים וראש ישיבת המקובלים בית אל, בשו"ת "ישכיל עבדי" (חלק ז', אה"ע סי' ט"ז), כתב שאין יצה"ר שולט אלא בדבר הדבוק לערוה עצמה, שיש לו נפש חיונית, ולכן שיער תלוש אף שהוא יפה יותר משיער מחובר, אינו ערוה ומותרת לכסות בו את ראשה:

"באשר לשאלתו בדין פאה נכרית לנשים נשואות, אם דינה כמו שיער ראשה שאסור לגלותה משום הרהור, **דלפעמים היא יותר יפה משיער ראשה ומייפה אותה יותר**, ואתי לידי הרהור, וכן משום מראית העין, דהרואה נדמה לו שהן שערותיה ממש... הנה זה לשון הדרכי משה... ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משיער חברתה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושין העשויות לכסות שערותיה האחרות, אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער. ע"כ. ונראה בטעם הדבר, דהוא משום

דקים להו לרבנן, שאין יצה"ר שולט אלא בדבר הדבוק בגוף האשה עצמה, היינו הדבר הדבוק בגוף הערוה עצמה, דאין שליטה להיצה"ר אלא בדבר שיש לו נפש חיונית, לא בדבר שאין לו נפש חיונית, ולכן בנתלש מגוף האשה, דניטל ממנו נפש החיונית, הרי **פקע ממנו אותה הערוה** שהיתה עליו בזמן שהיה דבוק בגוף האשה, דהרי הוא כפגר מת שאין להיצה"ר שליטה בו, ולכן התירו להסתכל בו, דכיון שאין להיצה"ר שליטה בו, הרי לא יבוא לידי הרהור".

פט. הגאון הספרדי רבי רפאל ברוך טולדנו זצ"ל, רב ראשי וראב"ד בעיר מקנאס במרוקו, בספרו קיצור שולחן ערוך חלק א' (או"ח סי' קע"א סעיף ב'), פסק כשלטי הגיבורים, להתיר לאשה נשואה לצאת לרה"ר בפאה נכרית:

"כתוב בשלטי הגיבורים: **מותר לאשה לצאת בפאה נכרית ולגלותה**, ולא צריך לכסותה - לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משיער חברתה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושים ועשויים לכסות שערותיה האחרות, ואף על גב דעבדא לקישוט, שתהא נראית בעלת שער, עד כאן. והוא חידוש גדול".

צ. הגאון הספרדי רבי יוסף משאש זצ"ל, ראב"ד במרוקו ורבה של חיפה, בספרו "אוצר המכתבים" חלק ג' (מכתב א'תשצ"ח), כתב להתיר פאה נכרית (ועיין עוד בדבריו שם סי' א'תתפ"ד, ובשו"ת "מים חיים"):

"והמתחסדות עושות פאה נכרית... ועל כולם יש מערערים, ואז באו אלי הרבה שאלות, והשבתי להתיר בפאה נכרית... וכן ראיתי ורואה יום יום אצל כל האשכנזים, אפי' החרדות שבחרדות, וגם נשי אדמור"ים".

צא. הגאון הספרדי רבי יצחק אבוחצירא זצ"ל (אחיו של רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל), המכונה "בבא חאקי", רבה של רמלה ולוד, וממנהיגי יהדות מרוקו, במכתב כת"י מיום כ' בתמוז תשכ"ו, הובא בספר "סידנא בבא חאקי" המספר על תולדות חייו (עמ' שפ"א), לשאלת השואל האם מותר לאשה לצאת בפאה נכרית, כתב: "בקשר לצניעות בנשים... דין פאה נכרית - יש מקילים", כלומר שיש לסמוך עליהם.

בקשר לצניעות בנשים - שרוולים וגרביים
אמרו חז"ל: טפח באשה ערוה . מכנסיים - הפסוק אומר:
לא ילבש גבר שמלת אשה וכולי... דין פאה נוכרית -
יש מקילים .

בכבוד רב,
הרב יצחק אבוחצירא
רב ראשי לרמלה ולוד .

צב. הגאון רבי איסר יהודה אונטרמן זצ"ל, הרב הראשי לישראל, בשו"ת "שבט מיהודה" (חלק ב', אה"ע סי' ל"ה) כתב שראינו גדולי תורה מפורסמים שנשותיהם הלכו בפאה נכרית, וכן נהגו מדינות רבות, והביא את הפמ"ג שכתב שאפשר לסמוך על השו"ע שהתיר:

"בס"ד, כ"ז בסיון תשל"א. מכתבך נתקבל, ונצטויתי ע"י כבוד הרב הראשי לענות כדלקמן: כבר נהגו בהרבה קהילות של בני ישראל, בהרבה מדינות, להתיר לנשים נשואות ללכת בפאה נכרית המכסה את כל הראש. וכן **ראינו גדולי תורה המפורסמים לצדיקים, שנשותיהן שומרות דיני תורתנו הקדושה בקפדנות, והולכות בפאה נכרית.** אמנם יש מחברים גדולים שלא מתירים פאה נכרית, אבל מי שרוצה לסמוך על המתירים אין גוערים בו. וכדאי לצטט כאן דברי הפרי מגדים באו"ח סי' ע"ה, האומר כן וזה לשונו: ומכל מקום במדינות שיוצאין בפאה נכרית מגולה **יש להם לסמוך על השו"ע** כאמור, וקצת דמדומי ראייה מכתובות (עב). וראשה פרוע דבר תורה, ולא מוקי בפאה נכרית ודת יהודית, שמע מינה דלית בה דת יהודית ושרי".

צג. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, ראש מועצת גדולי התורה בארה"ב, וראש ישיבת תפארת ירושלים, גדול הפוסקים בארה"ב, בשו"ת "אגרות משה" (אה"ע חלק ב' סי' י"ב), כתב שאין בפאה מראית העין, כי לא מצינו בגמ' מפורש שאסרו, ורוב רבותינו מתירים לבישת פאה נכרית:

"הנה בענין פאה נכרית שנשאלתי מרעיתך הרבנית הכבודה תחי'... אף דאיכא מאן דחושש לאסור פאה נכרית משום מראית עין... מ"מ רוב רבותינו וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם מתירים, והם הרמ"א שם ובסימן ש"ג בדרכי משה, והמג"א והפמ"ג, וכן משמע גם מהגר"א שסובר כן, שלא אסרו בזה משום מראית העין. **וכמעט שמוכרח מהגמ' פרק במה אשה**, שאם איירי דיוצאה בפאה נכרית דוקא במכוסה, לא היה שייך לומר דעל שערות זקנה לילדה ניחוש למחכו עלה. והטעם פשוט, שכיון שלא מצינו בגמ' שאסרו, אין למילף ממקומות אחרים שאסרו משום מראית עין... ולכן לדינא אין כת"ר יכול למחות ביד אשתו הרבנית החשובה מללבוש פאה נכרית, שאף אם כת"ר רוצה להחמיר, אינו יכול להטיל חומרותיו עליה שזהו רק דין שלה, וכיון **שהיא עושה כדין שהוא כרוב הפוסקים** ושגם נראה כמותם, אינו יכול להחמיר עליה".

צד. הגאון רבי שמואל דוד הכהן מונק זצ"ל, רב דק"ק חרדים בחיפה וראש בית המדרש להוראה שם, במכתב שפורסם בקובץ "אהלי שם" (קובץ ט'), כתב למחות נגד המעיזים פניהם נגד הפמ"ג ומשנ"ב ומסלפים את דעתם, וכתב שלא על הפמ"ג לבד אנו סומכים, אלא גם על המשנ"ב, ובשו"ת "פאת שדך" (חלק ג' סי' ל"ד) כתב עוד שאין בפאה משום מראית העין:

"ב"ה, חיפה ח' מרחשון תשל"ז לפ"ק. יהא שלמא רבה מן שמיא וחיים להרה"ג... אחר דרישת שלומו הטוב כמשפט. הנה כבר כתבתי בענין זה להראב"ד הגר"י וייס שליט"א, וגם לר' אלעזר בריזל שליט"א, אבל אחשוב שיהיה לתועלת שיתערבו בזה גם אנשים אחרים, שיש הכרח לסלק ממשמרת הצניעות את האנשים הנותנים **חיתתם בארץ חיים, ורוצים לכוף רצונם על בעלי הוראה.**

אמנם מחלה ירושלמית היא לומר דעות לרבנים, אבל עד הנה לא היה בדרך כלל דברי גנאי, ויש צורך להשתיק זאת ההנהגה בעודנה באיבה. אם לא יסלקו את האנשים האלה, יהא דין משמרת הצניעות כדין המזרחי וגרוע מזה, כי גם המזרחי רגיל לכופ דעותיו על רבנים.

מה שראיתי מתוך מכתבו של מעלת כבודו שכבר **העיוז פניהם כלפי הפמ"ג** (אולי עוד יעיוז כלפי מג"א ורמ"א) לא אבין בכלל, והרי המשנ"ב הוא שהסכים לפסק הפמ"ג, וא"כ לא בלבד על הפמ"ג אנו סומכין אלא אף על המשנ"ב.

ומה שטענו ששלטי הגיבורים מיירי בחצר דוקא, כבר שמעתי, ואיני מבין הרי זו ממש טענת החולק מהר"י קצנלנבוגן זצ"ל, ולא עלה על דעתו להפוך בזכותו של שלטי הגיבורים דמיירי בחצר דוקא. ומה שהעתיקו במודעה שלהם דברי המשנ"ב במקוטע, דהיינו הצד להחמיר ולא הצד להקל, זהו זיוף... זהו מה שבדקתי אחריהם והחלק יעיד על הכלל... ואכפול דברי שיש הכרח לסלק את האנשים הללו ממשמרת הצניעות" (אהלי שם).

"מיהו בעיקר גדר איסור מראית העין בת"ח נראה לענ"ד, שבדקדוק אמרו חז"ל כל שאסרו חכמים משום מראית העין אף בחדרי חדרים אסור וכו', רצונו לומר דוקא מה שגזרו להדיא (או דדמי ליה ממש), דשייך למימר לא פלוג רבנן בגזירתם, אבל כל שלא גזרו להדיא ולא דמי ליה ממש אינו אסור אלא משום "והייתם נקיים מה' ומישראל", כדתנן בשקלים פ"ו מ"ו שחייב אדם לצאת ידי הבריות, וכל שאין לחוש לחשד, כגון בת"ח, מותר.

וכן אם הדבר ידוע באותו מקום ובאותו זמן, כגון נדון דידן דהש"ך דחלב שקדים בבשר עוף, שהיה מפורסם מחמת המנהג, אבל בשר בהמה דמי ממש לגזירת דם דגים ואין להקל בו. ומהרש"ל (פרק כ"ה סי' נ"ב) ס"ל דאף חלב שקדים דמי ממש, דלא מסתברא ליה לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן בדבר זה. ולפי"ז וכו' הרווחנו טעם לזכות לנשים הלו בשות פאה נכרית, כיון שהדבר ידוע שרגילין בזה, ולא מצינו שגזרו רז"ל בכגון דא, ואין כאן אלא משום והייתם נקיים וגו'. עיין שו"ת מהרי"ל דיסקין זצ"ל (בקונטרס אחרון סי' רי"ג), ובדבר ידוע אין לחוש וכנ"ל" (שו"ת פאת שדך).

צה. הגאון רבי מנחם מענדל שניאורסאהן זצ"ל, האדמו"ר האחרון מליובאוויטש, הובאו דבריו בספר "שערי הלכה ומנהג" (אה"ע סי' נ'), וכן בספרים תורת מנחם, ליקוטי שיחות, אגרות קודש ועוד, שיש להעדיף פאה על מטפחת, מפני שהיא מגלה את השיער עכ"פ לזמן קצר והוא איסור חמור. וגם אם תבטיח שתכסה ראשה כראוי, אינה יכולה לערוב לאחרות:

"בעצם הענין דלבישת פאה נכרית, ולא להסתפק בכובע ומטפחת, מבואר ההכרח בזה בכמה מקומות. והרי רואים במוחש אשר לבישת כובע ואפי' מטפחת, משאירה חלק השיער בלתי מכוסה, **על כל פנים במשך זמן קצר**, זאת אומרת שעוברים על האיסור הגדול, וכהפסק דין בשו"ע או"ח סי' ע"ה. וגודל הענין מובן גם מגודל השכר על קיום הציווי, כפי שנצטוונו. וכלשון הזוהר הקדוש (ח"ג, קכו). מתברך בכולא, בברכאן דלעילא ובברכאן דלתתא, בעותרא בבנים ובבני בנים" (אגרות קודש חלק י"ט איגרת זיתכ"ה).

"ובפרט שכאמור זהו נוגע לרבים, שאפילו אם פלונית אומרת שבהנוגע אליה אין נפקא מינה באיזה אופן תכסה ראשה, כיון שבכל אופן יהיה הכיסוי כדבעי, מובן שאינה יכולה להבטיח בהנוגע לאחרות וקל להבין" (אגרות קודש חלק ט"ו איגרת ה'תק"י"ג).

צו. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, ראש ישיבת "קול תורה", בספר "שולחן שלמה" (חלק א' סי' ש"ג אות י"ב) כתב שמותר לאשה לצאת בפאה נכרית לרה"ר, ובספר "ועלהו לא יבול" (תשובות הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, חלק א' עמ' שי"ד) כתב שאסור למחות בנהגות להקל כמשנה ברורה ולובשות פאה נכרית:

"פאה נכרית שבזמנינו חשיבא כעין כובע לצניעות ומותר לצאת בו לרה"ר [בשבת] אפי' לפנויות. וגבי מטפחת יפה בפנויה לכאורה יש לחשוש שתסיר להראות לחברתה, וכן בנשואה אם המטפחת על פאה נכרית" (שולחן שלמה). [ומשמע שדעתו להתיר, כי אם אסור משום דת יהודית, מהיכי תיתי להתיר יציאה בשבת].

לשאלת רב ישוב חרדי, "הנה בקהילתנו הלכו כל הנשים רק במטפחת, ועתה הגיעו אלינו... מחסידי חב"ד ההולכות בפאות, ורבים נתרעמו על כך... האם ראוי למחות בידם, כמובן בעדינות. ואף שידוע שחב"ד נהגו כן, אולם במקומותינו לא נהגו כזאת". ענה הגרש"ז בזה הלשון: "לא למחות בהנהגים להקל כהמשנה ברורה, במקום ששומרי תורה נוהגים להקל, ולא למחות חס ושלום בנשי חב"ד" (ועלהו לא יבול).

[וראה מש"כ עוד בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' סי' נ"ח אות כ"ט, וזה לשונו: "ומה שנתפשט ההיתר של פאה נכרית, חושבני שסומכים על זה שרוב אנשים יודעים בזה להבחין, אף שהרבה פעמים אני אינני יודע להבדיל". עכ"ל. אולם רוב הפוסקים המתירים כתבו שלא שייך בזה כלל מראית העין, ואין צריך הבחנה, אחר שהתפשט המנהג ורבים נוהגים כך, וכמש"כ בספר "מגן גיבורים". וגם אין לגזור גזירות מעצמנו לאחר חתימת הש"ס, כמש"כ הגר"מ פיינשטיין ועוד. ובלאו הכי, אפשר למעשה להבחין כיום ברוב הפאות ע"י התבוננות, וראה להלן בדברי הגר"ח קניבסקי, וכך היה משנים קדמוניות].

צו. הגאון הספרדי רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף, מגדולי הפוסקים בדורנו, בשו"ת "אור לציון" (חלק א' סי' י"א וחלק ב' פרק מ"ה הלכה ט"ז), פסק להתיר פאה נכרית, ותלמידיו ובנו שליט"א מעידים שדעתו היתה להעדיף פאה על מטפחת:

"מרן בשו"ע (סי' ע"ה סעיף ב') כתב וזה לשונו, "שיער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות (קריאת שמע) כנגדו, אבל בתולות שדרך לילך פרועות הראש מותר". וכתב ע"ז הרמ"א בהג"ה שם, "וכל שכן שיער נכרית (דמותר) אפי' דרכה לכסות. הגהות אלפסי החדשים". ע"כ. וכ"כ גם בדרכי משה... ומקורו מדברי שלטי הגבורים... ומשמע מדברי הרמ"א שמתיר לצאת בפאה נכרית אפי' לרשות הרבים במקום שרגילות בכך, וכ"כ הפרי מגדים (אשל אברהם אות ה') בדעת המגן אברהם (שם ס"ק ה), שביאר דברי הרמ"א הנ"ל... והנה הגאון באר שבע (סי' י"ח) האריך לדחות דברי הש"ג מההלכה... ונראה לענ"ד ליישב בס"ד דברי הרמ"א... שהוא ז"ל לומד מדברי שלטי הגבורים דיוצאת לרשות

הרבים בפאה נכרית לא חשיב פרועת ראש מהתורה, אבל לענין דת יהודית לא למד ממנו, אלא סמך על שיטתו ושיטת הרמב"ם ומרן בזה, שהדבר תלוי במנהג המקומות, וא"כ כיון שנהגו לילך כך גם ברשות הרבים, שוב לית בה אפי' דת יהודית".

צח. הגאון הספרדי רבי חיים כסארי זצ"ל, מגדולי חכמי תימן בדורנו, בשו"ת "החיים והשלום" (אבן העזר סי' ג') כתב שאין איסור לנשים ללבוש פאה, והוכיח כן מהגמ':

"שאל השואל, שיש מי שאומר שאיסור חמור הוא ללבוש פאה, והיא בסוג עוברת על דת יהודית ותצא בלא כתובה. מה נאמר היום שחלק גדול מן הנשים הנשואות אפילו מהספרדים לובשות פאה נכרית, והכל יודעין שאין זה שערן הטבעי? [כלומר, שכבר פשט המנהג לכסות בפאה נכרית, וכל הרואה אשה חרדית נשואה פרועת ראש, מבין שאין זה שער הטבעי אלא פאה].

תשובה: לענין פאה נכרית אין בה איסור מצד עצמה, אלא שיש מחמירין לענין שבת שלא לצאת בה לרה"ר כמו שכתב מרן ז"ל בסימן ש"ג. דאם איתא דאסורה מצד עצמה, למה אמרו חז"ל יוצאה אשה בפאה נכרית לחצר, תיפוק לי דאסורה מצד עצמה. אלא ודאי אין בה איסור מצד עצמה, וכמו שכתבתי לעיל לענין ד. וזה שהורה שאיסור חמור הוא וכו', הפליג על זה יותר מדאי. ולפיכך לא נכנס מ"ש בזה עוברת על דת, ויש לה כתובה. ופוק חזי מאי עמא דבר מזמן קדמון".

[ובסימן ד' שם מובאת תשובה אחרת, ושם כתוב עוד שלתימנים ראוי להחמיר, אם הם מקבלות עליהן, אבל אם אין מקבלות עליהן אין ראוי להוכיחן. וראה ביאור שיטתו בדברי הגר"ע בסיס שליט"א שהובאו לעיל בהערה על דברי השתילי זיתים].

צט. הגאון הספרדי רבי שלום משאש זצ"ל, רבה של יהדות מרוקו, הרב הראשי וראב"ד ירושלים, בשו"ת "תבואות שמש" (חלק אה"ע סי' קל"ז-קל"ח) ושו"ת "שמש ומגן" (חלק ב' אה"ע סי' ט"ו-י"ז, וחלק ד' אה"ע סי' צ"ג), כתב שמצוה וחובה על הנשים להתנאות בפאה, כדי שבעליהן לא יתנו עיניהם באחרות, וכדי שהשיער יהיה מכוסה לגמרי. וכתב שמצוה לפרסם ההיתר:

"והנה אם באנו לשפוט בשכל הישר, נראה ברור שהיום שנשארים בגילוי הראש לגמרי, לא ניתוסף שום הרהור בין אתמול קודם שנישאת להיום אחר שנישאת, שלא נראה שום שינוי בגופה שיעורר ההרהור, ודוקא בימי קדם שהיו מכסין ראשם משעת הנישואין והלאה, אז אם תחזור לראותה מגולה באיזה מקרה, ודאי שיש גירוי יצר, כיון דאתמול מכוסה, והיום רואה דבר חדש, שערוותיה מגולות, לא כן באלו שלא כיסו לעולם, אין כאן הפתעה ולא הרהור חדש, גם חציפות אין כאן בדבר שהכל עושין, ומטעם זה התירו לקרות ק"ש כנגד הנשים הבאים מאירופה שרגילין לגלות ראשן, וזה ראייה גמורה שאין כאן הרהור.

ואף דכפי הדין טעם זה לא מהני להתיר לאשה לגלות ראשה לגמרי, וכמש"כ בש"ס פריעת ראש דאורייתא היא, וכיון דזהו מדינא דש"ס אין מה לדבר, וגזירה דאורייתא נקבל, אבל דיינו להחמיר במה שהוא מגופה, ולא להוסיף חומרות בלי טעם רק משום שהיא מתייפת יותר, ומכיון שכל העם

פרצו גדר להקל בגילוי ראש, ואין בידינו להחזירם בשום אופן, וגם אין כאן הרהור חדש כמו שכתבנו, לכן אין לנו להחמיר על נשים צדקניות בחומרות יתרות, לומר שנשים אחרות רואין אותן בגילוי שיער, שהרי אי אפשר לסגור עיניים מלהביט בהן כמות שהן, רק העיקר שלא להרהר בה, דזה בלאו הכי גם בהיותה מכוסה איתא לזהירות זו.

ולכן לענ"ד, אדרבה ראוי להקל בזה לנשים צדקניות לעשות פאה נכרית, ולהשוותן עם שאר נשים שעושין באיסור, והם יעשו בהיתר, ולא יהיו בין הנשים כחוכא ואטלולא. וגם לגבי הבעלים שלהם ראוי לחוש שיהיו נשיהם מלובשות בהיתר לרוח הזמן, ולא בשביל שאני זכר ות"ח הפסדתי שתהיה אשתו פחותה משאר נשים. **וגם כדי שלא יבוא לחשוב ולהביט באשה אחרת**."

ק. הגאון רבי ישראל יעקב פיעקארסקי זצ"ל, רב ואב"ד דק"ק בית יעקב בארה"ב, בהסכמה לספר "כבודה בת מלך", הביא ראיה לדברי המחבר להעדיף פאה על מטפחת, מפני שפאה היא כגוף זר ולא שייך בה פריצות כשיער האשה:

"כאשר הרה"ג חו"ב וכו' כש"ת מה"ר משה ווינער שליט"א, הוציא לאור את ספרו היקר "כבודה בת מלך", חלק א' בענין פריעת ראש בנשים וחלק ב' צניעות הלבוש באשה, והביא הרבה ראשונים ואחרונים, ומברר מה שמותר ומה שאסור מכל שו"ת האחרונים, נפלאתי מעבודתו הרמה... ומה טוב עשה בזה להוציא את ספרו היקר, ובוודאי אי"ה יהיה לתועלת הרבים.

ואכתוב הערה אחת. הביא בספרו בענין פאה נכרית **הנראה כשיער עצמה** בשם אדמו"ר הגה"ק מליובאוויטש שליט"א [זצ"ל] וזה לשונו הטהור, שיער עצמה פריצות ע"י גופה וזו (פאה נכרית) ע"י דבר זר דלבוש הראש בדומה ללבוש הרגל. ויש ראיה לזה, עיין תוס' חולין (עא:) ד"ה למאי הלכתא, שכתבו וזה לשונם, "אבל בגדים שהוא לבוש בטלים אגביה ומכחו בא להם הטומאה", ומכמה מקומות מבואר דבגד בטל לגוף, עיין רש"י שבת (דף קמב.) בד"ה פטור.

ועיין סנהדרין (ק"ב). לענין פאה נכרית דאשה צדקנית שבעיר הנדחת, דאמר שם אי דמחובר בגופה כגופה דמי והוי כמו מלבוש דחשיבי כגוף וניצלים, או דלא חשיב כמלבוש ע"ש היטב. ומבואר משם דפאה נכרית הוי דבר חוץ לגופה ולא גרע ממלבוש רגל כדברי האדמו"ר שליט"א [זצ"ל] ודו"ק."

קא. הגאון רבי זלמן רוטנברג זצ"ל, ראש ישיבת בית מאיר, בהסכמה לספר "כפתור ופרח", כתב להצדיק את מנהג בנות ישראל הכשרות הלובשות פאה נכרית:

"הנני מלא הערכה לגדול בתורה ויראה, הרה"ג רבי גרשון גולדשלגר שליט"א, מלומדי בית מדרשנו... ועתה גם יצא **להילחם מלחמתה של תורה**, להצדיק בנות ישראל הנוהגות ומקיימות צניעותן וקדושתן לאור גדולי הפוסקים שהתירו את הפאה. ואלו ואלו דברי אלהים חיים. יישר כחו וחילו, וה' יהיה בעזרו בהפצת מעיינותיו חוצה להרבות תורה ויראה בישראל". ובנו הגאון רבי צבי רוטברג שליט"א כתב בהסכמה נפרדת, "הניף ידו בעוז רוחו, לברר כשמלה ענין פאה נכרית, וביאר היטב אחר

עיון רב דדעת גדולי הפוסקים יצאה להיתר בזה, והעמיק דברים על אמיתותם, ויהי רצון שיתקבלו דבריו באהלי תורה.

קב. הגאון רבי בנימין יהושע זילבר זצ"ל, חבר מועצת גדולי התורה, בשו"ת "אז נדברו" (חלק י"א סי' נ'), חלק י' סי' כ"ח, חלק י"ב סי' מ"א, חלק י"ג סי' נ"ה – נ"ו, וחלק י"ד סי' מ"ח), כתב שגם לתימנים מותר ללכת בפאה נכרית, ולא שייך בזה המנהג שנהגו בארץ מוצאם, וכמה וכמה מהפוסקים הספרדיים מתירים פאה:

"מה שאיזה רב אמר לכבודו בזה הלשון, שלפי מנהג התימנים חובה שאשתו תלבש מטפחת... והסביר, שמש"כ המשנה ברורה בשו"ע סי' ע"ה "נהגו להקל" זה לאשכנזים, וכן "כף החיים" שאומר שדעת כל האחרונים כדעת הרמ"א זה רק מהספרדים שמקילין, אבל התימנים היה להם מנהג ללכת בתימן במטפחת. והיה קשה לכבודו על פסק זה וכו', כיון שלא היתה להם אפשרות של קניה, מה שייך בזה מנהג. כבודו צודק מאוד, וגם אני טוען כך... ועוד, שהרי ראש המתירים היה ספרדי, ולא הזכיר שיש בזה איזה מנהג... ומה שיש אומרים שיש לעשות היכר בין אשת איש לבתולה שלא יבוא להיכשל באשת איש, כבר מחו ליה המוחים בהרבה ספרים (ומובא ביביע אומר) שאין גוזרים גזירות מעצמנו, וגם אצלנו גם הפנויות בכלל עריות, וגם בארצות המזרח היה המנהג שגם הבתולות מכסות ראשן... וכף החיים ידע שבזמנו הספרדיות לא הלכו בפאה, ובכל זאת כתב שהסכמת האחרונים להתיר כרמ"א, ומשמע אפי' ברה"ר, אלא ודאי שלא שייך בזה מנהגא".

קג. הגאון רבי אליהו כ"ץ זצ"ל, ראב"ד באר שבע, בשו"ת "באר אליהו" (אה"ע סי' כ"ב), בתשובה שהשיב להרב אליהו לבנון ויספיש שליט"א (מח"ס "כדת וכדין" בהיתר לבישת פאה), כתב שגם לפי פירוש הערוך בערך "פאה" שפאה נכרית פירושה שמקיפה את הראש ואינה מכסה את כולו, יש לומר שדוקא באופן זה מותר רק בחצר, אבל פאה נכרית של ימינו שמכסה את הראש היטב, מותרת גם לרה"ר.

קד. הגאון רבי מאיר זאב גאלדבערגער, אב"ד דק"ק פעלעדיהאזא בהונגריה (ואח"כ בברוקלין), בספרו "אמרי המז"ג" על ששה סדרי משנה (שבת פ"ו), פסק להתיר פאה נכרית וכתב שאין מראית עין בדבר המצוי:

"יוצאה אשה בחוטי שיער, הקשה בתפארת ישראל, הרי אסור משום מראית עין מדמחזי כפרועת ראש, ונלע"ד דהנה לכאורה הני פוסקים המתירים להדיא גם לכתחילה לילך בגילוי בפאה נכרית כמג"א (סי' ע"ה ס"ק ו'), ועיין במחצית השקל שם דעיקר ראיית המג"א היא מסיפא, דילדה לא תצא בשיער של זקנה, והאי סיפא ליתא במשנה, אלא בגמ' שם סד: דעל כרחך מיירי במגולה ע"ש), אי נאמר דבמקומו של המג"א (בעיר קאליש) לא היו הולכין הנשים בגילוי בפאה נכרית, אם כן איך התיר להם, הלא הוי עכ"פ מדברים המותרים (לשיטתו) ואחרים נהגו בהם איסור, דאי אתה רשאי להתיר בפניהם, כפסחים (נ:): ובירור דעה (סי' רי"ד), אלא על כרחך צ"ל דהני פוסקים המתירים, כבר ראו בכל מקומות מושבותיהם שכן הוא המנהג של רוב הנשים הכשרות, ואם כן ממילא גם משום מראית העין ליכא, כמבואר (סי' רמ"ג סעיף ב') דאם מנהג רוב אנשי המקום להשכירם או ליתנם באריסות, מותר להשכירם לעכו"ם או ליתנם באריסות, ואין לחוש למראית העין שיחשדו אותו שהעכו"ם הוא שכיר יום, אלא יתלו בהיתר, והכי נמי הרי בוודאי לא שייך משום מראית העין אלא לגבי ישראלים אחרים המכירים אותה שהיא ישראלית (עיין במג"א ובמחצית השקל שם ס"ק ד'), והרי הם יתלו בהיתר

שהיא פאה נכרית ולא שיער גופה, וגם אם יחקרו הדבר יודע להם שכן הוא האמת, וכמש"כ הט"ז (סי' רמ"ד ס"ק ב'), ועל כן לא חששו בזה משום מראית העין. שוב ראיתי במשנה ברורה (סי' ע"ה ס"ק ט"ו), דמבואר מדבריו דאם מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית אין בו משום מראית העין, ונהניתי. ולפ"ז מסתמא גם משנתנו מיירי באופן זה דליכא משום מראית העין".

קה. הגאון רבי משה ווינער שליט"א, חבר אגודת הרבנים דארה"ב וקנדה, בספרו "כבודה בת מלך" (עמ' ס"ד), כתב להעדיף פאה נכרית על מטפחת, ואע"פ שהיא יותר יפה משיער עצמה, אינה אלא כקישוט בעלמא:

"פאה נכרית נחשבת ככיסוי מספיק לשיער האשה, בתנאי שהפאה מכסה היטב את כל שערותיה. ואף אם הפאה יפה כשיער ממש ויותר, אין בזה איסור, מכיון שהפאה היא דבר זר, ולא שיער עצמה [ובמקורות הביא שם: "יש מעוררים על היתר הפאה נכרית... מה לי שיער עצמה או שיער פאה נכרית העשויה באופן שנראה כשיער עצמה, דפריצות מיהא הוי. והנה בקשתי מאת הגאון הקדוש האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א [ספר זה נדפס בחיי חיותו של האדמו"ר זצ"ל], מכיון שהוא פירסם באופן מיוחד גם להעדיף לבישת פאה נכרית, כדלקמן, אף באופן "ס'זעט אויס שענער ווי די אייעגינע האר" (ספרו לקוטי שיחות חלק י"ג עמ' קפ"ט). והוא הואיל לענות בזה הלשון: "הרי זה (שיער עצמה) פריצות ע"י גופה, וזו (פאה נכרית) ע"י דבר זר" (דלבוש הראש בדומה דלבוש הרגל וכו'), עכ"ל".

נחלקו הפוסקים אם מותר לאשה ללבוש פאה נכרית העשויה משיער עצמה. לכמה דעות, אסור גם להשתמש בפאה נכרית משיער נשים נכריות שמתו, או משיער נשי מדינת הודו [והיום אין הפאות נעשות משיער נכריות שמתו. ובענין השיער מהודו, כבר התירוהו רוב הפוסקים]. במקומות שהנשים נוהגות להחמיר כדעת המחמירים לא להסתפק בלבישת פאה נכרית, מחויבת כל אחת ואחת לעשות כחומרת מקומה, אלא שאז יש להיזהר, שתכסה במטפחת וכיו"ב את כל שיער ראשה. יש להעדיף לבישת פאה נכרית על כיסוי השיער ע"י מטפחת או כובע, מכיון שבהן קשה לכסות את כל השיער בתמידות".

קו. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, בשו"ת "דת והלכה" (סי' א'), כתב שאשה הלובשת מטפחת עלולא לבוא בנקל לאיסור דאורייתא חמור של גילוי ראש, מפני שהיא מחליקה מהראש, ומאיך פאה צנועה הרי היא מכסה את כל הראש והתירוה הפוסקים הגדולים שסומכים עליהם באיסורי סקילה, ועליהם נשען כל בית ישראל. ולכן יש ענין להתיר פאה, שלא יכשלו הנשים הצעירות במטפחת לשליש ולרביע. וכתב עוד שלכתחילה יש ללבוש פאה סינטטית, אך מ"מ פאה משיער טבעי אירופאי (קאסטס) עדיפה על מטפחת המגלה שערות:

"בעונותינו הרבים אלו הצעירות שמסירות הפאה נכרית לובשות מטפחת שאינה מכסה כל שערות הראש ממש, והבאנו שבזה האיסור לכ"ע חמור טפי אלף פעמים מאיסור פאה נכרית, וכן בלאו הכי לרוב הפוסקים שצריך מטפחת דוקא, כוונתם שצריך שני כיסויים מטפחת עם רדיד, שלא יתראה כלל משערות ראשן וכמבואר ברמב"ם ושו"ע, וזהו המנהג העתיק גם אצל הספרדים, וא"כ מצינו שבמטפחת לבד אין כאן תיקון רק פירצה ח"ו, והעיקר ביארנו שאין לחלק בענין זה בין אשכנזים לספרדים, שכולן נהגו פעם בלי פאה נכרית... ועל כן המחמיר יחמיר לעצמו אבל לא יקרא תגר על כל בית ישראל, ובפרט שחומרא בזה עלולה נמי לפעמים להביא ח"ו הרבה קלקולים, עד שמגיעים

לאיסור תורה ממש, שהמחמיר צריך להיזהר ביותר לכסות כל השערות ממש במטפחת, שבלאו הכי יצא שכרו בהפסדו...

ועכשיו לאחר שביארנו דשערות הודו אסורין מדינא, נבוא לבאר הדין בשערות מסוג אירופאי, ואלו מצויים מאוד בשוק היום והם יקרים, ורבים קונים סוג פאה כזאת דוקא מפני שהשיער דק ומטיב מעולה, ובמיוחד כלה קונה סוג כי האי שעולה ביוקר ופורסם כסוג הכי מעולה [קאסטס]. וכבר הבאנו לעיל מפי מומחים שראוי לחוש שאין שערות אלו על טהרת מוצא אירופאי כלל, רק מפורסם כסוג אירופאי וכאילו כולו מאיטליה או צרפת וכדו' מפני שהטיב מובחר, אבל בעצם אולי לפעמים מעובד בעירוב דהודו, ולא ניכר התערובת כלל... אמנם אף שלענ"ד ראוי להימנע מפאות כאלו, מכל מקום **עדיף פאה כי האי ממטפחת רפויה שמתגלית בה מקצת שערות**, שבזה אסור מעיקר הדין".

קז. הגאון רבי אפרים גרינבלט שליט"א, רב ואב"ד במעפ"ס ארה"ב, בשו"ת "רבבות אפרים" (חלק ו' סי' ת"ס ענף ז', וחלק ז' סי' רמ"ג וסי' תכ"ט) כתב להתיר לבישת פאה נכרית לנשים נשואות, וגם פאה העשויה משערות עצמה שחתכה ועשתה מהן פאה:

"למעשה אנו בני אשכנז מתירים ללכת בפאה נכרית **וסמכינן אפוסקים שמתירים**, ראה למשל בפמ"ג או"ח סי' ע"ה באשל אברהם אות ב' וזה לשונו, "במדינות שיוצאות בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על דעת המתירים".

וכן התיר להדיא הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל באגרות משה אה"ע ב' סי' י"ב, ומצד ג' טעמים. א. שהרי כל הטעם לאסור זה הוא משום מראית עין, ומנין לנו הכח לגזור גזירות שלא הובאו בתלמוד. ב. אפשר שפיר להבחין בין פאה נכרית לשיער טבעי. ג. היות שהרוב נשים הולכות בפאה נכרית, א"כ נוקמא איתתא אחזקת כשרות ונאמר שהולכת בפאה נכרית [היינו אע"פ שלא ניכר], ועל כן פסק שמותר ללכת כן במקומותינו.

גם הכף החיים או"ח סי' ע"ה ס"ק י"ט התיר ללכת בפאה נכרית, גם בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז אה"ע סי' ט"ז מתיר ללכת בפאה נכרית, "ועינינו רואות שכן נהגו נשי רבנים ואדמו"רים ואין פוצה פה".

גם בשו"ע הרב התיר ללכת בפאה, ע"ש או"ח ס"ד סי' ע"ה, וכך גם התיר המשנ"ב שם ס"ק ט"ו, רק שהוסיף שם שאשה הנוהגת ללכת בפאה ונמצאת במקום שלא הולכים בפאה תלך כמנהג המקום מפני מראית עין. **וכן סמכינן אנו בני אשכנז הלכה למעשה** (חלק ו' סי' ת"ס ענף ז').

"אשה נשואה שלובשת פאה נכרית, וגילחה ראשה, ונתנה השערות שלה לאשה שעושה פאות נכרית, ועשתה מהשערות שלה פאה נכרית, והשאלה, אם הפאה נכרית היתה נעשית משיער של אשה אחרת אז היתה יכולה ללבוש את זה, אבל פה היות שהפאה נכרית נעשית מהשערות שלה, יתכן שלא יכולה ללבוש את הפאה נכרית שנעשית מהשערות שלה, או דאחר שנקצץ אין זה חלק מגופה ואין זה שערותיה, ויכולה ללבוש את הפאה נכרית.

וידידי הרה"ג הרב חיים ישעיה קעניג, אב"ד ור"מ דקהל יאקע, כתב לי בזה וזה לשונו: לכבוד הרב הגאון וכו'. אחר דרישת שלומו הטוב באהבה, על דבר דבדק לן מר בשאלה שבאה לידו, באשה שגילחה שיערה, וטוו משערותיה פאה נכרית, אם היא בעצמה מותרת ללובשה, ואין בו חשש איסור שאמרו שיער באשה ערוה.

הנני להעתיק להדרת גאונו לשון הדרכי משה סי' ש"ג ס"ק ו' בהלכות שבת, וזה לשונו: מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים, ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משיער חברתה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושין, עשויות לכסות שערותיה האחרות, אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער, עכ"ל, הרי דנפשט שאלתו וכרצונו יפסוק כפי מה שנראה בעיניו.

נראה דהגהות האלפסי מדייק לשון הש"ס בברכות (דף כד.) אמר רב ששת, שיער באשה ערוה וכו', ולא אמר שיער של אשה אלא שיער "באשה", שמורה דוקא **כשהוא מחובר בבשרה**, אבל תלוש אף שהוא שערותיה, אין בו דין שיער באשה ודו"ק" (חלק ז' סי' רמ"ג).

קח. הגאון רבי חיים ישעיה קעניג שליט"א, אב"ד ור"מ דק"ק יאקע בברוקלין ניו יורק, הובאו דבריו בשו"ת "רבבות אפרים" הנ"ל, כתב שלדעת הרמ"א יכולה אשה לעשות פאה נכרית גם משיער עצמה, מחמת שאין דין ערוה אלא בשיער המחובר.

קט. הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, חבר בית הדין הרבני הגדול בירושלים, מגדולי דורנו, בוידאו שפורסם בתקשורת מפגישתו עם כמה ת"ח, אמר שפאה היא כיסוי ראש לכתחילה ולא בדיעבד. וזה לשונו: לשאלת השואל "רוב בנות ישראל הכשרות נוהגות בפאה. זה בסדר גמור או לא?" ענה הרב "יש פאה שהיא כשרה, ויש שהיא לא כשרה". ושוב הקשה השואל, "זה בסדר גמור או לא? זה לכתחילה או לא?" ונענה "היה פעם גדול הדור... כאשר הגיע כאן לארץ, התנו עמו ואמרו לו 'הסכת ושמע, רבי, בירושלים לא הולכים עם פאה'... הוא אמר, אם כן אני לא נוסע לירושלים, אני נשאר כאן. הם הסכימו והוא עלה לירושלים עם הפאה. מה, ר' איצלה גר עם אשה בדיעבד? אבל הפאה של אשתו היתה כשרה למהדרין" (ובסוף שיחתו שם דיבר נגד הפאות האסורות לשיטתו, שיש בזה פריצות, ואף הראה בידו על מקום הנחת התפילין, כמראה על אריכות אותן הפאות האסורות).

קי. הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, מגדולי דורנו, בספרו "שונה הלכות" (חלק א', סי' ע"ה ס"ק כ"ב) פסק כמשנ"ב שמותר ללבוש פאה במקום שנהגו. ובמענה לשאלתי כתב גם שפאה נכרית עדיפה ממטפחת המצויה כיום, וכתב עוד שאם המתבונן יכול להבחין שזו פאה ולא שיער עצמה, המנהג להקל. ובספר "אורחות רבנו הקהילות יעקב" (חלק ג' אות ס"ג) הביא שכך נהגו אם החזו"א, ואשתו, ואשת הסטייפלר, ולבשו כולן פאה נכרית:

"פאה נכרית אפילו דרכה לכסות אין בה משום ערוה, ומותרת לגלותה. ויש אוסרין. וכתב המגן גיבורים דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית, הדין עם המחמירים, וגם אסור לקרות

כנגדן. ובמקומות שנהגו לילך **יש לסמוך על המקילין**. ומשמע שאפי' בשיער של עצמה שנחתך ועשתה ממנו פאה מותרת, ובמגן גיבורים מחמיר בזה [כלומר בשיער עצמה] (שונה הלכות).

"אמר לי הגר"ח קניבסקי שליט"א, זקנתו הרבנית ע"ה, אמו של מרן החזו"א זצוק"ל, לבשה פאה נכרית, וכן הרבנית ע"ה זוגתו של מרן החזו"א לבשה פאה נכרית, וכן הרבנית ע"ה זוגתו של מו"ר זצוק"ל [בעל הקהילות יעקב] לבשה פאה נכרית (כמדומה שלבשו את הפאה בשבתות ימים טובים ובשמחות) (אורחות רבנו הקה"י).

במענה לשאלת הגר"א פולק שליט"א, וזה לשונה: "אברך בן תורה מדקדק במצוות ובהלכה, ומחמיר בכל ארחות חיייו יותר מכפי "חיוב" ההלכה, האם ראוי ונכון שיבקש מאשתו שלא תלך בפאה נכרית אלא במטפחת (במקום שאין הדבר גורם הפרעה לשלום בית וכדו'), והיא מוכנה לציית לו אלא אומרת שקשה לה לשנות ממנהג מקומה, אבל אם מבחינת ההלכה יש להחמיר, אפי' שאינו חיוב גמור היא מוכנה לעשות ככל אשר יאמר מרן שליט"א. והבעל טוען שיש להחמיר מכמה טעמים, א. כיון שיש הרבה פוסקים האוסרים. ב. יש אומרים שגם המתירים לא התירו בפאות של זמננו הדומות לשיער. ג. יש אומרים שגם הש"ג לא התיר אלא בחצר". ענה הרב בזה הלשון: "**אין צריך להחמיר**" (דבריו הובאו בקובץ אור ישראל כ"ב).

במענה לשאלה שהובאה בספר "נזר החיים" (דף רי"ד), ענה הרב: "בשם החזון איש אומרים, שיש מעלה בפאה, משום שמכסה את כל השערות. ואה"נ, באשה שמקפידה **שלא יצאו כל שערותיה** אין שום עדיפות [אבל אין זה מצוי, והמטפחת מחליקה מידי פעם ונראה השיער. וכוונתו לאפוקי ממש"כ כמה מהפוסקים, שיש עדיפות מטעמים אחרים, כגון שלא יתן עינו באשה אחרת]. ויש אחרונים שמחמירים בפאה, אך אצלנו לא נהגו להחמיר".

במענה לשאלה שהובאה בספר "שערי דן" (כת"י, הובא בקובץ "אליבא דהלכתא" ח'), וזה לשונה: "האם יש להחמיר שלא ללבוש פאה נכרית". ענה הרב בזה הלשון: "אצלנו בליטא בדרך כלל לא הקפידו על זה, לבד מהחסידיים שחלק מהם הקפידו. ואף מי שאין לו מסורת ע"פ דין אינו חייב להחמיר, דבמשנה ברורה (ע"ה, ט"ו) כתוב שבמקום שנהגו להחמיר שלא ישנו את המנהג שלהם, לא יותר מזה, על כן ע"פ דין אפשר להקל".

במענה לשאלתי, וזה לשונה: "מה דינן של פאות שאינן ארוכות מאוד או פרועות, אך עשויות משיער טבעי ומראה טבעי להן. האם מותר לנשים נשואות ללובשן?" ענה הרב בזה הלשון: "**אם זה נראה ממש כשערה, ואי אפשר להבחין, יש להחמיר**".

אין זה נראה ממש כשערה ואין להבחין יש להחמיר

במענה לשאלתי, וזה לשונה: "רוב ככל הפאות ניתן להבחין אם היא פאה או שיער עצמה, ע"י כמה סימנים: א. הפאה גבוהה יותר משיער עצמה. ב. הפאה מבריקה יותר משיער עצמה. ג. רוב תסרוקות

הפאות הצנועות, הן ישרות ולא מקורזלות, וניתן לזהות פאה ע"פ התסרוקת, ובפרט שרוב הרווקות הולכות בשיער אסוף כתקנון בתי הספר והסמינרים. ד. המתבונן יכול לראות שאין שרשי השיער יוצאים מהראש. האם גם בפאות אלו היתה כוונת כת"ר שיש להחמיר? ענה הרב בזה הלשון: "אם המתבונן יכול להבחין, המנהג להקל".

אם המתבונן יטא להבחין וימנהג יאקל

ובמענה לשאלתי, האם להלכה ולמעשה יש עדיפות לפאה נכרית על המטפחות המצויות בזמן הזה, וכפי שהובא בספר דינים והנהגות מהחזו"א? ענה הרב בזה הלשון: "יתכן". (ויש לציין כי בקובץ "אליבא דהלכתא" הנ"ל, כתב הרב אברהם חיים שציגל: "פעם אחת אמר לי מרן [הגר"ח קניבסקי] שליט"א, שכשכותב "יתכן", הכוונה שכך נראה לו יותר. וכן הביא בשם מרן בספר נקיות וכבוד בתפילה").

יתכן

ובספר "מאיר עוז" (סי' ע"ה סעיף ב' אות ב') כתב, "וכן הורה לי הגר"ח קניבסקי שליט"א, כששאלתיו **אם ראוי לי להחמיר בזה**, ונקט לשון המשנה ברורה, ושבמקומותינו המנהג ללכת עם פאה, והוסיף שאשתו של החזון איש הלכה עם פאה, וכן אמו אשת הקהילות יעקב, וסבתו, וכל נשות ליטא, הלכו עם פאה, ובוודאי **שלא היו עושות דברים שאינם לכתחילה**".

קיא. הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א, ראב"ד בבני ברק וראש כולל חזון איש, בספרו "חוט שני" (חלק ג', בקונטרס על שו"ע אה"ע סי' כ"א הנדפס בסוף הספר), פסק להתיר גם פאה נכרית הנעשית משיער עצמה, ע"פ הרמ"א והמשנה ברורה:

"ונראה דהא דבעינן ב' כיסויים לשיער שבראשה, דהיינו מלבד הקלתה שעל ראשה בעינן נמי רדיד עליה, אין פירושו דיש דין שיהיו שערותיה מכוסים בב' כיסויים, אלא הפירוש דבכיסוי אחד נראה עדיין צורת השערות, ובזה סגי לדת משה, אבל דת יהודית היא שלא יראה אף צורת השערות, אף שהן מכוסות, ולכן אם יש עוד כיסוי עליהם לא נראה גם צורת השערות.

ולפי"ז אם הכיסוי ראש הוא באופן שלא נראה כלל גם הצורת שערות, וכגון אם המטפחת נפוחה וכיו"ב, סגי בהכי, **ודוקא כשכל השערות מכוסות היטב**. וכן לפי"ז אשה הנוהגת לילך עם פאה נכרית, כיון שהפאה מעובה סגי בכיסוי זה של הפאה, ודוקא בתנאי כשכל השערות מכוסות היטב.

ולענין השערות שרגילין לצאת מחוץ לצמתן, כתב ברמ"א שם בשם הרשב"א דמותר, והיינו כיון דאי אפשר לצמצם על השערות היוצאות מן הבגד המצמצם השיער שלא יצאו לחוץ, ובזה מיקל הרשב"א.

ובמשנה ברורה הביא מהזוהר שהחמיר מאוד שלא יתראה שום שיער מהאשה, משום דגרמה מסכנותא לביתא וכו', לכן אשה כשרה שרוצה שח"ו לא יגרם מסכנותא לביתה וכו', צריכה להיזהר ולהקפיד שלא יתראה שום שיער משערות ראשה.

ודע עוד דמה שאמרו שיער באשה ערוה, היינו אף משהו מן השיער אף פחות מטפח, ומה שאמרו טפח באשה ערוה, היינו בבשרה, אבל בשערותיה אפי' במשהו הוי ערוה, ואסור לקרות ק"ש וברכות כנגד משהו מן השיער. וברשב"א היקל רק לענין השערות היוצאות מחוץ לצמתן וכנ"ל, וגם על זה החמיר בזוהר וכנ"ל.

ולענין פאה נכרית כתב ברמ"א שם דמותר לקרות ק"ש כנגדה, וביאר במשנה ברורה שם דס"ל דעל זה לא אמרו חז"ל שיער באשה ערוה, וגם מותר לגלותה, ואין בה משום פריעת הראש, **והיינו דמותר לצאת בה אפי' ברשות הרבים**. ויש חולקין ואומרים דאף בפאה נכרית שייך שיער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש, וכתב הפמ"ג דבמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע, ומשמע מיניה שם **דאפי' שיער של עצמה** שנחתך ואח"כ חיברה אותם לראשה, גם כן יש להקל, ובספר מגן גיבורים החמיר בזה [דהיינו שלדעתו אסורה פאה משיער עצמה, ומותרת רק משיער חברתה]. ואשרי מי שמדקדקת בצניעותה לכסות את ראשה לפי כל הדעות".

קיב. הגאון רבי יצחק עבאדי שליט"א, ראש כולל אוהל תורה, מתלמידי החזו"א והגר"א קוטלר זצ"ל, בשו"ת "אור יצחק" (אה"ע סי' ג'), כתב שטעם כיסוי הראש הוא שלא תהיה מנוולת, ולכן פאה בתסרוקת מסודרת ולא פרועה שמוסיפה יופי לאשה, שפיר דמי:

"ובענין פאה נכרית לאשת איש אי שרי או לא, הנה לפי מה שכתבנו שכל הטעם של כיסוי הראש הוא שלא תיראה מנוולת, וא"כ בפאה נכרית הרי היא מקיימת מצוות הכיסוי שאינה נראית מנוולת, ואדרבה פאה נכרית הרי היא כקליעה, ובקליעה כבר הבאנו ראייה מהגמ' לעיל דזה נוי לאשה והיפך מניוול. ואף שמשמעות כמה ספרים נראה שטעם כיסוי הראש הוא כדי שלא להראות יופיה, הנה הוא טעות גמור, ומזה יצא להם שאם היא לובשת פאה נכרית יפה זה עוד יותר גרוע, וההיפך הוא האמת.

והנה כתוב מפורש בגמ' (שבת צה.) ויבן ה' אלהים את הצלע, מלמד שקילעה הקב"ה לחוה והביאה אל האדם, ע"כ. הרי דהשערות כשהם קלועות הוי נוי, והרי היא מקיימת שני דברים, **גם כיסוי הראש וגם שתיראה נאה**, וכמו אלה שמכסות ראשיהן במטפחת או בכובע, וכידוע שגם באלה יש מכל המינים, יפים יותר ויפים פחות, ובוודאי שלא יעלה על הדעת לומר לאשה ללבוש מה שפחות יפה, וכל אשה עם הטעם שלה, והרי כל בנות ישראל בנות מלכים הן וראויות הן לאיצטלה היפה ביותר...

והנה בספרי גדולי האחרונים כל אחד בדרכו הלך אם להתיר פאה נכרית או לאסור, וכדרך הת"ח. אלא מה שאני תמה על אלה שמרעישים עולמות ואומרים כל מיני דברים על הלובשים פאה נכרית, וכמעט עד קללות הגיעו, וגם עד לגירושין. ומה כל הרעש הזה, הלא יש הרבה מתירין מן הדורות הקודמים ומן הדורות האחרונים, וכולם צדיקים וקדושי עליון, ולמה האוסרים רוצים לכפות דעתם על כולם, והנח להם לבנות ישראל".

קיג. הגאון רבי יהודה סילמן שליט"א, רב דקהל חסידים רמת אלחנן, ואב"ד בבית דינו של הגר"נ קרליץ שליט"א, בהסכמה לספר "כפתור ופרח", כתב שרבבות אלפי ישראל ובתוכם גדולי ישראל, נהגו להתיר בשופי ע"פ הוראת רבותינו גדולי האחרונים, והלובשות פאה עושות כדין:

"נתתי שמחה בלבי עת בא דודים, וזכיתי לראות את פרי תנובתו ותבונתו של ידידינו הרב הגאון רבי גרשון גולדשלגר שליט"א. גם נהניתי לשמוע ממנו, כי בדעתו לצאת בספר מיוחד אודות ההיתר של ה"פאה נכרית" לנשים, שכידוע היו בזה מנהגים שונים במדינות שונות, שמצד אחד היו מדינות שלימות ובהם רבבות אלפי ישראל ובתוכם גדולי ישראל, שהורו לאיסור בזה, אולם במדינות אחרות שגם בהם היו רבבות אלפי ישראל ובתוכם גדולי ישראל, נהגו להתיר בשופי ע"פ הוראת רבותינו גדולי האחרונים. ואלו ואלו דברי אלהים חיים.

ויש תועלת רבה בספר שיבאר, שהמקילות והולכות בפאות צנועות וכמנהג מקומותיהן, **נוהגות כדין, וח"ו לקטרג עליהם**. אף שוודאי ישנו הידור, בלובשת מטפחת צנועה, אם היא מכסה את כל השערות כדין [כלומר, דוקא באופן זה יש הידור]. ורק בהערכה הדדית של כל המנהגים של הקהילות הקדושות בעם ישראל, ובפרט בענינים אלו עניני הקדושה, שהם יסוד הבית היהודי, נזכה שיהא שלום על ישראל, והאמת והשלום אהבו."

קיד. הגאון רבי יעקב פוזן שליט"א, רב דק"ק זכרון יעקב, ודומ"צ בבית דינו של הגר"נ קרליץ שליט"א, במכתב פרטי שכתב לאדם ששלח לו מאמר לאסור פאה נכרית, כתב שאין בפאה נכרית שום איסור של "לפני עיוור" או גרימת הרהורים, ודינה כדין כל בגדי הנשים, שצריכים להיות באופן צנוע ולא להבליט את האשה (ונשלח העתק מכתב זה לכמה):

"מה שכתבתי כאן הוא מכתב לאדם ששלח לי מאמר לאסור פאה נכרית על פי הדין, וביקש את תשובתי.

ה- שכתבתי כאן הוא מכתב לאדם
ששלח לי מאמר לאסור פאה נכרית
על פי הדין, וביקש את תשובתי.

שלושה ענינים הם, אשר אע"פ שיש להם שייכות זה לזה, אינם קשורים זל"ז ממש, וכל אחד מהם יש לו הלכות והנהגות משלו, ואלה הם: א. הרהורי דגברי. ב. צניעותא ופריצותא דנשי. ג. ההלכה של

"והיה מחניך קדוש", אשר חז"ל קבלו שאסור לאמר דבר שבקדושה כשרואה [הושמט כאן אריכות בענייני צניעות, שאין מקומם כאן].

ומחמת מה שכתבתי למעלה שעצם הדבר שדרך זכרים להרהר אחרי נקבות מהווה סיבה להיחשב לגנאי ולחסרון צניעות, כל דבר אשר גורם לכך חסרון צניעות הוא, כי ע"י זה מבליט מציאותה וגורם להרהור אחריה, ודבר זה יש לו שתי תוצאות, האחד, כל מה שמושך להרהור יותר ישיר הוא יותר פרוץ, ומטעם זה אשה שהולכת בשוק בלי רדיד (כלשון הרמב"ם), דהיינו שהולכת כמו בבית, אדם הרואה אותה ירגיש את עצמו אצלה בבית, על כל המשתמע מכך, ואם תלך בחלוק, ירגיש את עצמו עוד יותר קרוב, וכן הלאה, ומחמת זה הדבר הזה פריצות הוא. ולא שצריכים שני כיסויים ברחוב, כמש"כ חכם אחד מחכמי זמננו, אלא שצריכה בגד שאינו בגד ביתי אלא מלבוש "מלובש". והתוצאה השניה ממש"כ למעלה היא, שדבר הרגיל באותה מדינה, אינו מבליט אחת שעושה כן, ומחמת זה ישנם דברים התלויים במנהג המקום, והוא דבר פשוט. אלא שבזה יש גבול, כי ישנם דברים אשר הם לפי שיקול הדעת גורמים הרהור בכל מקום, וחוץ מהאיסור שכתבתי למעלה, מהווה חסרון של צניעות בכל מקום. ואין לי צורך לפרט, כי הדברים מובנים...

ומעתה נחזי אנן לענין פאה נכרית. והנה ברור שלהביא ראייה מגמרות אי אפשר, כי לבד ממה שהתורה אינה חכמת התשבורת כלשון הרמב"ן, ובנקל יכולים לדחות וכו', אפי' אם היה כתוב בפירוש בגמ', הנפק"מ בדין מוגדר. אבל בשני העניינים האחרים שכתבתי, שמשתנים מזמן לזמן וממקום למקום וממצב למצב, בוודאי שא"א להביא ראייה מהגמ', כי אם על יסודות. אבל למעשה קל יהיה לאדם הרוצה להתיר, לדחות כל ראייה לאיסור. ולגבי ההלכה של דבר שבקדושה, לכאורה פשוט הוא דאינו אלא תמונה, דהא אינו שערה. ושערך כעדר העיזים כתיב ולא פאה נכרית שלך. אבל לגבי הא דגנאי הוא לבנות ישראל וכו', לכאורה דבר פשוט הוא שגם פאה נכרית נכלל, דהחילוק אינו מספיק נראה, ומה שנראה גנאי באמת גנאי הוא, ולא גרע משאר פריצות. אלא דבזה יש לדון במה שכתבתי למעלה, שישנם דברים שתלויים במנהגי המקומות, שעצם הדבר אינו כ"כ פריצות, ורק פריצות מה שמגרה, ולגבי זה פאה נכרית ממש כמו שאר בגדים היא, ואם אינה פאה מגרה, אינו בכלל פריצות.

והנה בתחילת הפירצה שנשים העיזו לילך כך, היה מקום לאמר שהן פרוצות, כי אז עדיין לא היה להן ההיתר הזה, וכמש"כ. אבל אחרי תקופה של ארבע מאות שנה (כי כנראה בזמן הש"ג כבר היה נפוץ בארצו) אי אפשר לומר לא זה ולא זה. אבל במדינות אשר אינו פרוץ, חס וחלילה שאשה תפרוץ שם גדר. וידוע דעת חכם אחד אשר רצה לחלק בין אשכנזיות לספרדיות בענין הזה, אבל לדעתי אינו נכון כלל, כי אשה אשכנזיה שתימצא בארץ אשר שם אין נוהגות נשי המקום בפאה נכרית, אסורה ממש לצאת בפאה נכרית, כמו שאסורה לצאת בכתונת, מחמת שהדבר במדינה הזאת פריצות גמורה היא. וכן לאידך גיסא, אשה הבאה מתימן ונמצאת במקרה בגרמניה או בפולין, אשר שם הדבר נהוג, לא יהיה בזה לא משום פריצות בעצמו, לא משום מגרה הזכרים ולא משום פירצה בחומת הדת אם תלך בפאה נכרית, כמו שנהגו בנות ישראל שנמצאות שם, אפי' במקרה, אפי' דעתה לחזור. אלא שבזה יתכן ומסתבר שיהיה בו הענין של צניעות עצמית, שכתבתי שאפי' בחדרי חדרים יש ענין של בוש וצניעות, ויהיה מקום שתרגיש לא טוב, ואם כן היא תצטרך להחמיר. אבל אם היא תבלוט, וכל העם יסתכלו

בה כי היא שונה מכולם [שהולכת בלי פאה], יהיה עליה לוותר על הצניעות האחת לטובת הצניעות האחרת, והוא דבר המסור לשיקול הדעת.

היוצא מזה **שפאה נכרית בזמננו ממש כמו שאר בגדים היא**, ואם מגרה, או כוונתה לגרות, פריצות היא, ואין לי צורך לפרט, לא לגבי פאות ולא לגבי בגדים, כי עצם הפירוט פריצות היא. ואם אינה מגרה, וגם אין כוונתה לגרות, אי אפשר לומר לא שהוא פריצות ולא שהוא לפני עיוור של הרהור, ולא משום והיה מחניך קדוש.

ומה שבדורות שקדמו לנו, בהתחלת הפירצה שתקו להם, מסתמא המצב אצל נשי ישראל היה ירוד, שאם היו יוצאים נגד זה בחרב ובחנית היו כאלה שהיו מתדרדרים יותר ויותר. ואנחנו בדורנו איננו יכולים לדון על הסיבות הפוליטיות שהיו להם, כי אינם ידועים לנו, ואפילו אם נראה לנו שלא היו צריכים לעשות כן, הם הכירו מצב דורם על בוריו, והחליטו מה שהחליטו, והדבר לאט לאט התפשט עד שנעשה ממש נחלת הרבים, כמו בדורות האחרונים, והתוצאות למעשה כמו שכתבתי. והנעל"ד כתבתי. אלא שאין בזה משום תעמולה ללכת דוקא בפאה נכרית, אלא להסביר מה שנראה לי להתיר ע"פ הדין".

קטו. הגאון רבי יהודה טשזנר שליט"א, אב"ד ומו"צ דק"ק אופקים, מח"ס "שיח תפילה", ועוד ספרים רבים, בספרו "שערי תורת הבית" (פרק ה' עמ' שי"ד), כתב להתיר לבישת פאה, ולהעדיף לבישת פאה מלבישת מטפחת שאינה מכסה את כל שערות הראש:

"חובה על כל אשה נשואה לכסות ראשה. והרבה נשים שואלות במה עדיף לכסות ראשן, עם מטפחת או עם פאה? והנה מעיקר הדין כל דבר המכסה הוא כשר, אלא שיש כאן ענין של הידור מצוה. כי לכסות עם מטפחת הוא יותר צנוע מלבישת פאה, אכן הפאה מכסה יותר טוב את השערות שלה, כי בזה אפשר בקלות לכסות גם את כל השערות שבצדדים, וגם היא צמודה היטב ואינה נופלת, אבל עם מטפחת קשה לכסות את כל השערות שבצדדים, וגם **המטפחת הרבה פעמים מחליקה** וע"י זה מתגלים שערותיה.

על כן, אשה שיודעת איך לקשור את המטפחת באופן שמכסה היטב את כל שערותיה, ובלי להחליק פה ושם, יש עדיפות והידור בלבישת מטפחת, אבל אם אינה יכולה להיזהר בזה, עדיף ללבוש פאה. ויש לשים לב, כי **כל ענין כיסוי הראש הוא משום צניעות, שלא יראה מהשערות הטבעיות שלה החוצה**. וכמו כן צריכה האשה להיזהר בכיסוי ראשה שיהיה צנוע ולא מושך את העין, ועל כן הלובשת פאה, אסורה ללבוש פאה עם שיער ארוך או עם תסרוקת בולטת או יוצאת דופן וכדו'.

וכן אותן הנשים הלובשות מטפחת, צריכה המטפחת להיות פשוטה ומכובדת, אבל לא משובצת או בצבע רועש וכיו"ב. ואם המטפחת מושכת את העין היא מפסידה בזה את כל מעלת הצניעות בלבישת המטפחת, ויצא שכרה בהפסדה. וכן יש נשים המדקדקות בכיסוי ראשן בכל הפרטים, אבל אינן מקפידות על צניעות שאר בגדיהן, והולכות עם מחשוף או עם חצאית צרה או עם שסע, או עם בגדים

אחרים. ודברים אלו נוגדים את כל גדרי הצניעות, ומה מעלת כיסוי ראש מהודר, אם שאר לבושה אינם צנועים".

קטז. הגאון רבי חיים ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל, לשעבר רב ומו"צ בנתיבות ואח"כ רב ומו"צ בשכונת רוממה בירושלים, בספרו "אבני ישפה" (חלק ה' סי' קמ"ה), כתב שאמנם ראוי להחמיר, אולם המיקל יש לו על מה לסמוך כיון שלא שייך שום איסור בזה כיום:

"ומה שמקילים בני תורה רבים, הוא כיון שטוענים שגם הבאר שבע שאסר היה מודה בזמנו, שהתפשט הדבר מאוד ולא שייך כלל מראית העין, וממילא לא שייך שום איסור. **ולמעשה איך שאדם רוצה לנהוג, יש לו על מה לסמוך...** בזמננו יש מודעות רחוב שבני אדם תולים ברחובות על האיסור של הפאה הנכרית, וכמה הדבר חמור. אבל כפי מה שהוכחנו שכיום הדבר ברור שאין כאן מראית העין, לא שייכים דברי הפוסקים שאסרו הפאה משום מראית העין, כי היום השתנתה המציאות. ולכן מי שתולה מודעה על חומר האיסור, **הוא מטעה את הרבים**, כי יש על מה לסמוך".

[יש לציין כי הרה"ק בבא סאלי זצ"ל כתב בהסכמתו לספרו, "נעים לי להודיע בזה שאני מכיר היטב את הרב ישראל פסח פיינהנדלר שליט"א, שהוא רב ומו"צ כאן בנתיבות, ואנחנו בבית שלנו שואלים אותו בכל השאלות בהלכה, וכל היוצא מפיו אנחנו עושים"].

קיו. הגאון רבי שלמה אליעזר שיק שליט"א, מגדולי רבני חסידות ברסלב, הובאו דבריו בספר "שיחות מוהרא"ש" (חלק ט'), שיש להעדיף לבישת פאה על מטפחת גם לספרדים, כיון שמטפחת אינה מכסה את כל הראש:

"אלו הנשים שהולכות בשערותיהן, לא די שיש להן מטפחת, כי רואים בחוש אשר דרכה של המטפחת לזוז ממקומה, ובכך נראות שערות ראשה בחוץ. ועל כן **טוב מאוד לחבוש פאה נכרית**, שעל ידי זה לכל הפחות תהיינה מכוסות השערות. ואף שיש מהנשים הספרדיות הנוהגות שלא ללבוש פאה נכרית משום פריצותא, עם זאת מי שרוצה להסתכל בעין אמת ולהבין את האמת, ההכרח לו להודות, אשר אי אפשר בשום פנים ואופן לכסות את השערות במטפחת בלבד, כי היא נוטה הצידה, ואז נראות השערות בחוץ, ויש על זה קללה מהזוהר הקדוש, עד כדי כך שאומר הזוהר, שכל העניות והדחקות שאדם סובל, היא רק מחמת שהאשה הולכת בגילוי שערותיה בביתה, ומכל שכן בחוץ, ועל כן בזה שהאשה חובשת פאה נכרית (וכמובן פאה צנועה כתקנות הרבנים) הרי זה כמי שמתלבשת באיזה כובע, כי סוף כל סוף אין זה השיער שלה, כי אם כמו כובע על השיער, אשר זה טוב יותר, ובזה היא מכסה את כל שערותיה שאין רואים אותן בחוץ".

קיח. הגאון רבי חיים הלוי פרדס שליט"א, אב"ד תל אביב, בספרו "תורתך שעשועי" (פרשת נשא), פסק שאמנם יש הידור במטפחת, אך יש להתיר פאה כדעתם של רוב הפוסקים:

"ידועה היא מחלוקת הפוסקים בענין הפאה הנכרית לנשים, שהיו רבנים וקהילות שהחמירו בענין, אך **רוב הפוסקים נהגו היתר בדבר**, ויש להן לבנות ישראל על מה שתסמכנה".

קיט. הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א, אב"ד חניכי הישיבות בני ברק, בספרו "אום אני חומה" (דף צ"ד) כתב להתיר לבישת פאה נכרית. ובספר "והיה מחניך קדוש" (שיעורים בהלכות צניעות – דף י"ז) כתב שנשים שאינן מקצצות שיער ראשן, עדיף להן לילך בפאה נכרית ולא במטפחת, כי השערות יוצאות מבעד למטפחת:

"יש אומרים שמותר לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית כשמכסה בו כל השערות, בין אם הוא משיער טבעי ובין אם הוא משיער סינטטי וכיוצא בזה, ונחלקו האחרונים כשהוא משיער שנחתך ממנה אם מותר לצאת בו... כשמנהג המקום שלא לילך בפאה נכרית, אין לשנות מהמנהג. סוגי הפאות הנכריות העשויות בצורות שמושכין העין, אין דרך צניעות ללובשם".

ובמקורות הביא שם: "מותר לצאת בפאה נכרית - שלטי הגיבורים, וראיתו ממתני שבת ס"ד ע"ב וגמ' שם נ"ז ע"ב וגמ' נזיר כ"ח ע"ב. ועיין פירוש המשניות להרמב"ם שם ובהלכות שבת פרק י"ט הלכה ז', וברמב"ן רשב"א וריטב"א שבת שם. וכ"כ בדפי הרי"ף ובהגהותיו בעין משפט נזיר דף כ"ח ע"ב. רמ"א סי' ע"ה ס"ב. מג"א שם ס"ק ה'. פמ"ג באשל אברהם שם. א"ר שם. גר"ז ס"ד. מגן גיבורים. סמ"ג. שולחן שלמה ס"ב. משנה ברורה שם. כף החיים ס"ק י"ט, ועיין סי' ש"ג ס"ק נ"ה. ערוך השולחן. פרישה סי' ש"ג ס"ק י"ט. אליהו רבא סי' ש"ג (ועיין סי' צ"א). דברי חמודות ברא"ש ברכות פ"ג סי' ל"ז. עדות ביהוסף סי' כ"ט ענף ו'. סתרי ומגיני סי' מ"ג. ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סי' י"ב כתב שרוב הפוסקים התירו. הדעות הנ"ל, מוכח בדבריהם שלא התירו רק לגבי אמירת דברים שבקדושה נגד פאה נכרית. ביאור הגר"א נראה דס"ל דשרי, ועיין הלכות הגר"א ומנהגיו סי' ע"ט".

"בקונטרס פאה נכרית כהלכתה כתב להוכיח דאף לדעת שלטי הגיבורים רמ"א ומג"א יש להחמיר מלצאת בפאה נכרית ברה"ר, אמנם אין כן דעת כל גדולי האחרונים בדעתם, כמבואר בארוכה בספר "כדת וכדין", ו"כפתור ופרח", ועוד ספרים, עיין בדבריהם. רבים מהאוסרים הוא משום מראית העין, והוא לפני שנתפשט לבישת הפאות, וגם טעם האוסרים דיסבור שהוא שערות ויבוא לידי הרהור, ליכא כיום מהאי טעמא. וגם איכא מגדולי האוסרים שהוא מחמת לגדור גדר המנהג דהיה במקומותם ולבלתי ליתן שינוי בזה, והוי שייכא נמי טפי איסורא דבחוקותיהם לא תלכו (המוזכר בשו"ת תשובה מאהבה ועוד) שהשינוי היה מחמת פריצות העכו"ם".

"כשמנהג המקום שלא לילך בפאה נכרית, אין לשנות מהמנהג - משנה ברורה ס"ק ט"ו, משמיה דהמגן גיבורים, וכן הוא בשבילי דוד או"ח סי' ב', וברוח חיים אה"ע סי' כ"א" (אום אני חומה).

"סעיף ב. "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק". ברשות הרבים לא מספיק במטפחת אחת אשר לבושה בה, אלא צריך שני כיסויים גמורים, אמנם רבים מקילים בזה ויש להם על מי שיסמכו. והנהגות להסיר שיער ראשן, יכולות יותר להקל בזה. ויש מחמירים שאף כשהולכים בפאה נכרית שמים כיסוי מתחת לפאה, אמנם בזה מקילין יותר, ויש להם על מי שיסמכו.

להלכה אין שיעור בפריעת הראש אלא אף מקצת שיער גלוי הוא בכלל פרוע, ואין בזה חילוק בין בני אשכנז לבני ספרד. ואף דיש פוסקים שהקילו, אינו אלא לענין לקרוא ק"ש כנגדה שאין הרהור, וגם לגבי ק"ש לא פוסקים כדעות אלו ואסור לקרוא ק"ש ולדבר דברי תורה וכל דבר שבקדושה אף כנגד מקצת שיער.

אמנם שיער היוצא חוץ לצמתה, כלומר מעט בצדדין, והוא השיער שיוצא בין אזנה למצח כנגד הצדעא, כשהוא רק בפני בעלה י"א דאין איסור, ויש מחמירים בזה. ומאחוריה מה שגדל בשטח הצוואר אין מעיקר הדין איסור של שיער באשה ערוה.

וצריכה להיזהר מאוד שלא יצא משיער ראשה אף משהו, ונשים שמשאירות שערות גדולות יקשה הדבר מאוד שלא יצאו מעט שערות דרך המטפחת, ועדיף שתלך עם פאה נכרית אף בבית, וע"י זה לא יצאו שערות...

גם זקנה אסורה בגילוי שיער, **דהאיסור אינו משום ששערותיה נאות...**

בלבשת פאה נכרית תלך אחר מנהג אמה ועדתה, ויש שנוהגים בכיסוי או כובע על הפאה. ואם לבעלה יש מנהג אחר, חייבת בכל גוונא לילך אחר מנהגו, בין להקל ובין להחמיר... אם רוצים לשנות את מנהג אבותם וללבוש פאה נכרית, ישאלו חכם.

[ראה לעיל בדברי הגר"י פוזן שליט"א, ובדברי הגר"ב זילבר זצ"ל, שאין בפאה נכרית מנהג עדות אלא מנהג מקומות, והיום נהגו בכל המקומות ללבוש פאה].

אמנם בוודאי אף המתירים לא התירו סוגי פאות המיוחדות הנוגדות את דרכי הצניעות, כגון פאות הארוכות למיניהם שעשויים בצורות המושכות את העין, וכן אין ראוי לילך בפאה קצרה ביותר" (והיה מחניך קדוש).

קכ. הגאון רבי מרדכי שמואל אשכנזי שליט"א, רב ואב"ד דכפר חב"ד, במכתב מיוחד שפירסם, כתב לנשות כפר חב"ד שחבישת מטפחת או כובע, כשאפי' מקצת מהשערות מגולות, הרי זה היפך השו"ע (וכן כתבו בית דין רבני חב"ד בארץ הקודש, בברז שפרסמו בעת הסערה בענין הפאות מהודו: "כבר ידועה דעתו הנחרצת של כ"ק אדמו"ר שיש יתרון בכיסוי הראש ע"י פאה יותר מכיסויים אחרים"), ואסר באיסור מוחלט לנשות הכפר לצאת מביתן ללא פאה:

"ב"ה, ערב ראש השנה תשס"ח. אל אנ"ש שיחיו תושבי הכפר. בקשר לכיסוי הראש של נשים נשואות, אשר לאחרונה נהייתה בזה פירצה נוראה - הנני להודיע: א. מובן ופשוט אשר בחבישת מטפחת או כובע, כשאפי' רק מקצת מהשערות מגולות - הרי זה היפך השולחן ערוך! ב. ע"פ הוראות כ"ק אדמו"ר, על האשה לחבוש אך ורק פאה נכרית! הדברים מחייבים את כל אחת ואחת ללא יוצאת מן הכלל. אי לכך: אין לתושבת הכפר לצאת מביתה ללא חבישת פאה, והנני רואה בהוראה זו חלק

מתקנון הכפר! ונזכה לכתיבה וחתימה טובה, כהבטחותיו הקדושות של הרבי שע"י חבישת הפאה זוכים לבני חיי ומזוני ולפרנסה".

קבא. הגאון רבי חיים דב אלטוסקי שליט"א, מראשי ישיבת "תורה אור" וחתן הגר"ח פ שיינברג שליט"א, בספרו "חידושי בתרא" על מסכת שבת והפוסקים (דף סד:), ועל משנה ברורה (הלכות ק"ש), כתב שאין בפאה מראית העין כיון שכולם יודעים שנשים חרדיות לובשות פאה, וגם בימי קדם היו מומחים לעשות פאה שנראית כשיער עצמה:

"בכבול ובפאה נכרית לחצר וכו', מאי שנא הני, אמר עולא כדי שלא תתגנה על בעלה. ועיין בשלטי גיבורים שהוכיח מכאן דפאה נכרית מותר גם לנשואה וזה לשונו, והתם באשה נשואה מיירי מתני', מדקאמר בגמ' דהטעם משום שלא תתגנה על בעלה, הרי דבנשואה איירי וכו', שיער המכסה שיערה אין כאן משום שיער באשה ערוה וגם לא משום פרועת ראש. ונראה דלא שנא שיער דידה לא שנא שיערות של חברתה וכו', ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאה נכרית, דא"כ מאי אהני אותו קישוט, הרי כל עצמו של אותו קישוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שיער, אלא פשיטא דמיירי שהולכת בשערות מגולות, ע"כ.

וכן פסק הרמ"א ז"ל או"ח סי' ע"ה ס"ק ב', והמג"א שם ס"ק ה', ולכן תימה על מה שהביא השדי חמד אסיפת דינים במערכת ד' אות ג' (וגם הובא במנחת שבת סוף פ"ד ס"ק ס"ב) מה דכתוב בספר לחמי תודה, דאין ראייה להתיר "פארוק" מסוגייתנו וזה לשונו, דהתם מיירי בפנויה וכו' ע"כ. וגם אין לדחות דשאני פאה נכרית דמתני', דלא הוי מומחים כבזמנינו והיה ניכר שאין השיער שלה, מה שאין כן כשאין להכיר שאין השיער שלה יש להחמיר בכל הדינים כאילו שיער שלה מגולה, דזה אינו דהא רש"י והשלטי גיבורים הנ"ל פירשו שעושה כן כדי "שתיראה בעלת שיער", ואם יש להכיר דאין השיער שלה איך תיראה על ידה כ"בעלת" שיער, אלא על כרחך **גם בזמננו היו מומחים ואע"פ כן מותר.**

והנה התפארת ישראל אמתניתין תמה על השלטי גיבורים וזה לשונו, וקשה לי הרי אסור משום מראית עין מדחזי כפריעת ראש וכו', ע"כ. ויש לומר, דכיון דהורגלו בהכי ליכא מראית עין, דמבינים דיש לתלות בפאה נכרית" (חידושי בתרא למסכת שבת).

"אפילו שיער של עצמה שנחתך ואח"כ חיברה בראשה גם כן יש להקל, ובספר מגן גיבורים החמיר בזה וכו' [ע"כ לשון משנ"ב]. הג"ה, גם בשיער עצמה המנהג להקל... ולא שייך מראית עין כלל האידנא, דכולי עלמא יודעים דהולכים בפאה" (חידושי בתרא למשנה ברורה). [כלומר, אע"פ שלא ניכר אם היא פאה או שער עצמה, ידוע שהמנהג לכסות בפאה ואין נשים חרדיות ההולכות בגילוי ראש].

קכב. הגאון רבי גבריאל ציננער שליט"א, רב ומו"צ בבורו פארק, מח"ס נטעי גבריאל, בקובץ "אור ישראל" ל"ו, כתב להתיר לבישת פאה נכרית, והגם שמוסיפה יופי לאשה הלובשת אותה, מצינו בפוסקים שהיא ענין של קישוט כדי שתהא נראית נאה:

"בעיקר דין לבישת הפאות, שכבר התירום גדולי הפוסקים ונתפשטה הוראה זו בקרב כל קהל ישראל, ואף אותם הגדולים שלפני המלחמה היו זהירים יותר בזה, עכ"ז אחרי המלחמה ראו שצורך הדור להקל, כגון הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע שהיקל בזה, הגם שבבית אבותיו החמירו מאוד בזה... ועוד דשיטת הפוסקים המחמירים הוא או בשביל חשש מראית העין או משום שהם משיער המת שאסור בהנאה או משום הרהור או משום דת יהודית או משום חוקות הגויים, וא"כ בזמננו שנתפשט שבנות ישראל הכשרות הולכות בפאה נכרית, והקלות דעת וכל שכן נכריות אינן הולכות רק בגילוי שערות ממש, **לא שייך כל החששות**. ומה שהביא רשימות של כמה גדולים שאסרו, טעם של רובם לא שייך בזמננו... ולמעשה רוב נשותיהם של גדולי ישראל במאה שנים האחרונות הלכו בפאה נכרית, וא"כ אין להרעיש על המקילים... לבישת הפאה נכרית הוא ענין של קישוט שתהא נראית נאה, כמפורש בגמ' שבת".

קבג. הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז' לצעירים, מגדולי דורנו, הובאו דבריו בקובץ בית הלל (קובץ י"ט), שיש עדיפות לפאה על מטפחת כיון שאינה מגלה שערות, ובגילוי דעת שהתפרסם בשמו הוצאו דבריו מהקשרם, ובתעמולה נגד לובשות הפאות יש סכנה:

"בס"ד, י"ז סיון תשס"ד. למעלת כבוד הרב... על דבר אשר כמה שאלו בזה שחתמתי על כרוז שמשמע ממנו קריאה להרחקת חבישת פאה נכרית, אפרש דעתי בענין.

הנה דבר פשוט שלא היתה כוונתי לחוות דעתי בעצם היתרון של הפאה הנכרית, אשר נידון זה כבר עלה על שולחן מלכים גדולי הדורות הקדמונים זי"ע, ומגדולי הדורות ז"ל היו שהנהיגו כן בביתם ונהרא נהרא ופשטיה, **ובהרהור אחר פסקם יש בה פרצה**.

ובאמת דכיסוי הראש ע"י פאה גרמה טובה לכיסוי נאות של שערות הראש לבל יראו החוצה, גם לאלו שע"י כיסוי המטפחת לא היה דבר זה נשמר אצלם היטב, וכל מטרת החתימה היתה לבקשת קבוצה לחזק המנהגים שהנהיגו ע"פ אמותיהם והחיזוק היה בתרתי, האחד שלא יראו עצמן כיוצאים מן הכלל, ועוד והוא העיקר, **שלא יבואו ע"י המטפחת לפרוץ ולהוציא משערן החוצה כאשר נכשלו בזה רבים**.

אבל **התעמולה שעושין בדבר, יש בזה סכנה**, לערער עיקרי הצניעות המחוייבת מן הדין, ואין דעת תורה נוחה מזה שיצא ח"ו איזה פרצה, ואלו המבינים ישפיעו על השניים בכדי שהצניעות יהיה שמור בכלל ישראל".